

**COMITETUL CONSULTATIV PRIVIND
CONVENȚIA--CADRU PENTRU PROTECȚIA
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Strasbourg, 25 May 2016

Restricted
ACFC/OP/IV(2016)004

**OPINIA A IV-A ASUPRA REPUBLICII MOLDOVA
ADOPTATĂ LA 25 MAI 2016**

Traducere neoficială

Rezumat

Autoritățile moldovenești demonstrează un angajament continuu față de protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, promovând în același timp participarea efectivă a acestora la viața publică. De-a lungul anilor au fost depuse eforturi pentru îmbunătățirea, în deosebi, a competențelor lingvistice și cunoașterii limbii de stat în rândul comunităților minorităților naționale. Cu toate acestea, bariere lingvistice încă mai există, în special în rândul generațiilor mai în vârstă, împiedicând astfel accesul la drepturi și contribuind la divizarea societății moldovenești pe criterii etnice și lingvistice. Condiții adecvate, însă, pentru formarea unei identități civice unice, care să fie bazate pe un sistem incluziv și respect pentru diversitate nu au fost încă create. În rezultat, particularitățile etnice și lingvistice sunt în continuare asimilate de o amplă divizare între Est și Vest, divizând societatea în două grupuri mari: vorbitori de limba rusă și vorbitori ai limbii de stat.

Persoanele aparținând minorităților naționale au fost marginalizate în acest mediu polarizat, fără a li se oferi spațiu adecvat pentru a-și dezvolta propria identitate și poziție. Limbile minoritare sunt încă, de exemplu, predate doar în școlile cu predare în limba rusă, fapt ce contribuie ca minoritățile naționale să fie lipsite de posibilități adecvate pentru învățarea limbii de stat, menținând în același timp, studiarea limbilor minoritare și rusă. O promovare mai activă a diversității culturale și lingvistice mari în Republica Moldova, inclusiv de către minoritățile puțin numeroase, ar putea contribui semnificativ la dezvoltarea sentimentului de identitate civică în rândul tuturor cetățenilor ca elemente integrare ale unei societăți diverse și ajuta în depășirea divizării existente.

Deși, în 2012 a fost adoptată legislația anti-discriminare iar un organ de egalitate și-a început activitatea în 2013, stigmatizarea și stereotipurile rămân a fi răspândite pe larg în societate, alimentând atitudini discriminatorii față de romi și alte minorități. Romii continuă să se confrunte cu obstacole majore în ceea ce privește accesul egal al acestora la drepturile și serviciile de bază, în special în domeniile educației, ocupării forței de muncă și locuințe.

Opiniile persoanelor aparținând minorităților naționale nu sunt luate sistematic în considerare în procesele de luare a deciziilor relevante pentru ei, și nici un mecanism de coordonare și consultare între nivelul central și cel local nu este în vigoare. Lipsa de oportunități economice care afectează toate comunitățile a contribuit la emigrarea semnificativă în ultimii ani, în special în regiunile rurale și de frontieră unde domiciliază un număr substanțial al minorităților naționale. Sunt necesare inițiative cu obiective specifice care să vizeze dezvoltarea infrastructurilor relevante din aceste regiuni, astfel încât să ofere populației o perspectivă mai bună, dar și pentru a preveni emigrarea.

Recomandări pentru acțiuni imediate

- **A întreprinde toate măsurile necesare, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, pentru adoptarea și punerea în aplicare a strategiei pe termen lung întru formarea unei identități civice care să fie favorabilă incluziunii și ferm bazată pe respectul pentru diversitatea etnică și lingvistică, ca parte integrantă a societății moldovenești;**
- **A încuraja în mod proactiv diversitatea lingvistică a Republicii Moldova prin promovarea utilizării limbilor minoritare, în special cele vorbite de grupurile puțin numeroase, în comunicările oficiale și în topografie;**
- **A se asigura, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, că sistemul de învățământ oferă persoanelor aparținând minorităților naționale condiții adecvate pentru studierea limbii de stat, consolidând în același timp accesul la predare și învățare calitativă în toate limbile minoritare prin punerea în aplicare a modelelor de educație bilingvă și trilingvă, fapt ce ar permite accesul la limbile utilizate în Republica Moldova și facilitarea dialogului interetnic în societate;**
- **A se asigura în mod sistematic că persoanele aparținând minorităților naționale participă la toate procesele de luare a deciziilor ce țin de domeniile imediat relevante ale acestora, în special, dar nu exclusiv, și să se ia în considerare în mod eficient opiniile și preocupările acestora cu privire la reforma administrației publice, astfel încât să nu fie afectată în mod negativ posibilitatea exercitării drepturilor lor, cum ar fi cele ale bulgarilor din raionul Taraclia.**

CUPRINS

I. CONCLUZII PRINCIPALE

PROCESUL DE MONITORIZARE

PREZENTAREA GENERALĂ A SITUAȚIEI ACTUALE

EVALUAREA MĂSURILOR LUATE ÎN VEDEREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR

DE ACȚIUNE IMEDIATĂ

EVALUAREA MĂSURILOR LUATE ÎN VEDEREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR

ULTERIOARE

ARTICOLUL 3 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 4 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 5 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 6 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 8 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 9 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 10 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 11 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 12 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 14 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 15 AL CONVENȚIEI-CADRU

ARTICOLUL 17 AL CONVENȚIEI-CADRU

I. CONCLUZII PRINCIPALE

Procesul de monitorizare

1. Opinia ciclului IV de monitorizare a implementării Convenției-cadru de către Republica Moldova a fost adoptată în conformitate cu articolul 26 alineatul (1) din Convenția-cadru și articolul 23 din Rezoluția (97) 10 a Comitetului de Miniștri. Rezultatele se bazează pe informațiile conținute în cel de-al patrulea Raport de stat, prezentat de autorități la 10 iunie 2015, alte surse scrise, precum și în baza informației colectată de către Comitetul Consultativ în procesul contactelor guvernamentale și nonguvernamentale în perioada vizitei Comitetului la Chișinău, Bălți, Comrat și Taraclia, în perioada 14-18 martie 2016.

2. Comitetul Consultativ salută abordarea constructivă și cooperantă de ansamblu de către autorități a procesului de monitorizare și asistența considerabilă oferită în cadrul organizării vizitei celui de-al patrulea ciclu de monitorizare. Opinia ciclului III de monitorizare a fost publicată cu promptitudine, iar în noiembrie 2010 a fost organizat un seminar de monitorizare pentru a discuta rezultatele cu principalele părți interesate. În special, este salutar faptul că Opinia a III-a și Rezoluția au fost traduse în limba de stat, precum și în limbile bulgară, găgăuză, rusă și ucraineană. Deși au avut loc consultări cu reprezentanții minorităților naționale pe parcursul pregătirii celui de-al patrulea raport de țară, versiunea prezentată nu reflectă o serie de preocupări ale acestora.

3. Datorită faptului că Transnistria rămâne în afara controlului efectiv al autorităților moldovenești, Comitetul Consultativ nu poate face recomandări privind punerea în aplicare mai eficientă a Convenției-cadru în această regiune. Cu toate acestea, se pune accent pe preocuparea privind accesul la drepturile prevăzute în Convenția-cadru a persoanelor aparținând minorităților naționale care locuiesc în Transnistria și se va atrage atenția asupra unor aspecte specifice în temeiul articolelor respective. Comitetul Consultativ reiterează apelul adresat tuturor părților implicate de-a adopta o abordare constructivă în vederea asigurării accesului minorităților la drepturi, ca parte integrantă a drepturilor omului universal aplicabile pe întreg teritoriul Moldovei.

Prezentarea generală a situației actuale

4. Autoritățile au demonstrat în mod continuu angajamentul de a proteja drepturile persoanelor care aparțin minorităților naționale, promovând totodată participarea efectivă a acestora la viața publică, inclusiv prin măsuri care vizează îmbunătățirea nivelului de cunoaștere a limbii de stat în rândul comunităților minorităților naționale. Cu toate acestea, drepturile minorităților par să fie privite în principal ca o problemă de conservare a culturii. O atenție limitată este acordată promovării accesului egal la drepturile persoanelor aparținând minorităților

naționale, ca parte integrantă a unei agende mai largi a drepturilor omului. Deși nu există nici o ostilitate față de vorbitorii de limbă rusă sau alte limbi minoritare la nivel personal, societatea moldovenească rămâne a fi divizată pe criterii etnice și lingvistice. În ciuda unor eforturi investite de-a lungul anilor, nu au fost încă create condiții adecvate pentru formarea unei identități civice unice, independentă de influențele țărilor vecine, bazată pe incluziune și respect pentru diversitate. Ca urmare a acestei incertitudini în ceea ce privește identitatea civică moldovenească, particularitățile etnice și lingvistice par să fie asociate pe larg cu polarizarea Est-Vest, vorbitorii de limbă rusă fiind văzuți ca aspirând la legături mai strânse cu Rusia, în timp ce vorbitorii limbii de stat sunt considerați că sprijină agenda pro-europeană și chiar o posibilă unire cu România.

5. Persoanele aparținând minorităților puțin numeroase au fost marginalizate în acest mediu. În funcție de abilitățile lor lingvistice reale sau asumate, acestea sunt afiliate unuia dintre cele două grupuri mai mari, fie vorbitoare de limba rusă sau vorbitoare a limbii de stat, fără a li se oferi spațiu adecvat pentru dezvoltarea propriilor identități și poziții. Limbile minoritare continuă să fie predate doar în școlile cu predare în limba rusă,¹ lăsând persoanele aparținând minorităților naționale fără suficiente oportunități pentru învățarea limbii de stat, menținând în același timp învățarea limbilor minoritare și rusă. Comitetul Consultativ consideră că o promovare mai activă a diversității culturale și lingvistice în Republica Moldova, inclusiv de către minoritățile puțin numeroase, ar putea contribui semnificativ la dezvoltarea sentimentului de identitate civică în rândul tuturor cetățenilor ca elemente de integrare a unei societăți diverse și poate contribui la depășirea diviziunii existente.

6. Stigmatizarea și stereotipurile sunt larg răspândite în societate, alimentând atitudini discriminatorii față de romi și alte minorități. Reprezentanți ai unor partide politice, precum și liderul Bisericii Ortodoxe din Moldova au făcut apel către Parlament în vederea abrogării Legii privind egalitatea, dat fiind efectul său destabilizator asupra societății și de subminare a valorilor creștine. Romii continuă să se confrunte cu obstacole majore în ceea ce privește accesul egal al acestora la drepturile și serviciile de bază, în special în domeniile educației, ocupării forței de muncă și locuințe. Lipsa de oportunități economice afectează toate comunitățile și a contribuit la emigrarea semnificativă în ultimii ani, situația din regiunile rurale și de frontieră unde domiciliază un număr substanțial al minorităților naționale fiind deosebit de critică. Sunt necesare inițiative cu obiective specifice pentru dezvoltarea infrastructurilor relevante din aceste regiuni, astfel încât să ofere populației o perspectivă mai bună și să prevină emigrarea.

¹ Termenul „școli cu predare în limba rusă” se referă la școlile în care procesul de predare și învățare se realizează în limba rusă, în timp ce termenul „școli cu predare în limbile minoritare” se referă la școlile în care procesul de instruire se realizează în limba rusă și în cazul în care limbile minoritare sunt predate ca discipline. Termenul „școli cu predare în limba de stat” este folosit pentru școlile în care procesul de predare și învățare se realizează în limba de stat.

Evaluarea măsurilor luate în vederea implementării recomandărilor de acțiune imediată

7. Legea cu privire la asigurarea egalității a fost adoptată în mai 2012, iar un organism specializat pentru combaterea discriminării a fost creat la sfârșitul anului 2013. Un număr tot mai mare de decizii luate de Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (în continuare Consiliul pentru egalitate) au contribuit la promovarea accesului egal la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Există o necesitate continuă de a sensibiliza privind mandatul Consiliului și cadrul său operațional, astfel încât să sporească și mai mult înțelegerea cadrului legislativ relevant și căile de atac disponibile în cazurile de discriminare rasială. În plus, este esențial ca acestui organism să i se dea împuterniciri și resurse adecvate pentru a se asigura că acesta își poate îndeplini în mod eficient rolul său important. Deși s-au făcut unele eforturi pentru combaterea tuturor formelor de intoleranță, inclusiv prin modificări ale Codului penal, numărul de investigații ale infracțiunilor motivate de ură este încă foarte mic și doar câteva cazuri au fost aduse în fața instanțelor. Nu există încă un mecanism independent de monitorizare a posibilelor forme de comportament neadecvat sau de abuz de putere de către poliție.

8. Planul de acțiune pentru susținerea romilor 2011-2015, elaborat în consultare cu reprezentanții minorităților naționale și a societății civile, conținea o serie de măsuri pentru a depăși dezavantajele persistente și a discriminării cu care se confruntă romii. Cu toate acestea, punerea în aplicare a fost inconsistentă dat fiind faptul că atribuirea competențelor pentru realizarea acțiunilor concrete la diferite niveluri ale autorității nu a fost întotdeauna clar definite, iar resursele alocate s-au dovedit a fi în mare măsură insuficiente. Este regretabil, de exemplu, că inițiativa privind angajarea a 48 de mediatori romi până la sfârșitul anului 2015, considerată ca fiind un pas important spre promovarea accesului la drepturile romilor în domeniile ocupării forței de muncă, educație și servicii sociale la nivel local, nu a fost pe deplin realizată. Conform relatărilor, la începutul anului 2016 au fost angajați doar nouă mediatori. Un nou plan de acțiune este în curs de a fi elaborat în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale. Ei trebuie să fie implicați în egală măsură și în mod eficient în elaborarea și punerea în aplicare a planului, inclusiv la nivel înalt, precum și în monitorizarea și evaluarea tuturor măsurilor ulterioare care vizează îmbunătățirea situației romilor.

Evaluarea măsurilor luate pentru punerea în aplicare a recomandărilor ulterioare

9. Recensământul populației și al locuințelor a fost realizat în luna mai 2014, existând unele critici în ceea ce privește procesul de colectare a datelor. Publicarea rezultatelor complete este încă în curs. Fiind liberi să se autoidentifice, respondenții nu au fost informați cu privire la posibilitatea de a indica mai multe afilieri în formularul de recensământ, și ca rezultat doar câteva persoane au făcut acest lucru.

În plus, au fost raportate incidente privind completarea formularelor de către recenzori, pe baza propriilor lor presupuneri cu privire la numele sau aspectul respondentului. Comitetul Consultativ regretă faptul că există foarte puțină încredere în rândul populației în procesul de recensământ, în general.

10. Biroul Relații Interetnice continuă să aibă un rol important, în calitate sa de organ guvernamental principal, responsabil pentru protecția și promovarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale. Cu toate acestea, se consideră că instituția, în general, nu își îndeplinește responsabilitățile destul de activ, unul din motive fiind reducerea volumului de mijloace alocate, precum și competențele care nu au crescut în ultimii ani. Dimpotrivă, rolul Biroului pare să fi fost diminuat din motivul schimbului frecvent al directorilor, dar și din lipsa unei viziuni și direcții strategice. Deși asociațiile culturale ale minorităților naționale beneficiază de sprijin în activitățile lor, atât la nivel central cât și local, mijloacele rămân a fi insuficiente pentru a permite celor care aparțin minorităților puțin numeroase, în special, să-și păstreze identitatea. Nu există o linie bugetară specifică disponibilă pentru ei, astfel, fiind necesar a întreprinde mai multe eforturi pentru a asigura accesul egal la resurse, precum și a implica reprezentanții minorităților naționale, inclusiv femei și tineri, în procesele de luare a deciziilor în ceea ce privește alocarea de fonduri.

11. Predarea limbii și culturii bulgare, găgăuze și ucrainene continuă să se efectueze timp de patru ore pe săptămână în școlile de limbă rusă, situate în zone în care persoanele aparținând minorităților naționale trăiesc în număr substanțial. S-au întreprins unele eforturi pentru a spori disponibilitatea educației în limbile minoritare, inclusiv prin introducerea metodologiei de predare multilingve în școlile pilot. Cu toate acestea, numărul de elevi care frecventează școlile cu predare în limbile minorităților naționale este în scădere, deoarece instituțiile se confruntă cu dificultăți continue în recrutarea de profesori instruiți corespunzător, și nu sunt asigurați întotdeauna cu suficiente materiale didactice și de învățare de înaltă calitate. Mai mult decât atât, disponibilitatea și calitatea predării limbii de stat în aceste școli nu a progresat în mod semnificativ de la ciclul precedent de monitorizare, în ciuda angajamentului exprimat repetat a guvernului în acest sens. Sunt necesare a fi întreprinse eforturi bine direcționate și pe termen lung pentru elaborarea unui model de educație care să avanseze calitatea învățării limbii de stat, protejând în același timp în mod adecvat promovarea drepturilor educaționale ale persoanelor aparținând minorităților naționale. Este necesar a fi introduse metodologii de învățare a limbilor străine contemporane, astfel încât școlile cu predare în limbile minoritare să rămână instituții de înaltă calitate, atractive, care oferă absolvenților șanse egale la studii universitare și cariera profesională de succes în Moldova.

12. Nu s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește participarea eficientă în viața publică a persoanelor aparținând minorităților naționale. Reprezentarea lor în organele alese și administrația publică, deopotrivă, este limitată,

În deosebi la nivel local, instituțiile publice de nivel central fiind monoetnice. Opiniile persoanelor aparținând minorităților naționale nu sunt întotdeauna luate în considerare în procesul de luare a deciziilor relevante pentru preocupările lor, și nu pare să existe nici un sistem care să asigure o coordonare și consultare sistematică între organele de nivel central și local. Comitetul Consultativ consideră că consultările strânse și dialogul eficient sunt indispensabile pentru asigurarea implicării reprezentanților minorităților naționale în procesele politice mai ample, inclusiv implicarea în dezbaterile privind soluționarea pe cale legală ce ține de eficiența administrativă, fără a fi diminuată exercitarea efectivă a drepturilor minorităților.

II. COMENTARIILE LA ARTICOLE APARTE ALE CONVENȚIEI-CADRU

Articolul 3 al Convenției-cadru

Domeniul personal de aplicare

Situația curentă

13. Începând cu al treilea ciclu de monitorizare, cadrul legislativ privind domeniul de aplicare al Convenției-cadru nu a fost modificat. Prevederile sale, conform Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, oficial, se răsfrâng doar asupra cetățenilor Republicii Moldova.² Cu toate acestea, constrângerea dată continuă să nu fie luată în considerare, dat fiind faptul că nu este necesară o dovadă a cetățeniei în viața de zi cu zi, privind accesul la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. Persoane care nu dețin cetățenia Republicii Moldova și care fac parte din asociații etnoculturale sunt membri ai Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale de pe lângă Biroul Relații Interetnice, în conformitate cu articolul 25 din legea sus-menționată (vezi, de asemenea, articolul 15). Salutând această abordare incluzivă, Comitetul Consultativ constată că apatridia continuă să afecteze persoanele aparținând minorităților naționale, în special (vezi articolul 4) și reiterează poziția sa fermă că, utilizarea formală a criteriilor de excluziune întru exercitarea drepturilor minorităților ar putea avea un efect cu caracter discriminatoriu. Dacă există, însă, temei legitim pentru a diferenția accesul bazat pe cetățenie, acesta trebuie să fie stabilit pentru fiecare drept în parte.³

Recomandări

14. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să adopte o abordare flexibilă, de la caz la caz, pentru fiecare cerere privind exercitarea drepturilor minorităților de către non-cetățenii aparținând minorităților naționale.

RECENSĂMÎNT

Situația curentă

² Articolul 1 din Legea nr 382-XV a Republicii Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor (19 iulie 2001) prevede: „În sensul prezentei legi, prin persoane aparținând minorităților naționale se înțeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, sînt cetățeni ai ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice și religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației - moldoveni - și se consideră de altă origine etnică”.

³ A se vedea, de asemenea, raportul privind „non-cetățenii și drepturile minorităților”, adoptat de Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), în cadrul celei de 69-a reuniuni, 15-16 decembrie 2006.

15. Recensământul populației și locuințelor a fost realizat în luna mai 2014.⁴ În timp ce rezultatele preliminare au fost prezentate în decembrie 2014, datele complete încă nu au fost publicate. Potrivit rezultatelor preliminare, 2,9 milioane de chestionare au fost completate manual de către recenzorii care au vizitat gospodăriile populației în întreaga țară, cu excepția regiunii transnistrene. Acest număr include și 330 000 de persoane care se aflau în străinătate la momentul respectiv. Peste 26 000 de gospodării au refuzat să participe la recensământ, majoritatea fiind din Chișinău. Comitetul Consultativ a fost informat că obținerea și prelucrarea datelor completate cu informațiile de bază deținute de Registrul de stat al populației, ar începe abia în aprilie 2016, în urma recrutării și formării unui număr substanțial de angajați temporari. Prin urmare, este de așteptat ca rezultatele comprehensive ale recensământului să fie disponibile în primăvara anului 2017.⁵ Comitetul Consultativ regretă această întârziere semnificativă deoarece disponibilitatea informațiilor actualizate în ceea ce privește structura populației, inclusiv cu privire la ocuparea forței de muncă și nivelurile de educație, joacă un rol important în elaborarea politicilor și măsurilor de promovare a egalității (vezi articolul 4). Totodată, aceasta denotă faptul că datele statistice referitoare la populație nu pot fi invocate, în mod exclusiv.⁶ Fiind colectate în mod regulat, statisticile ar trebui să fie completate cu informații obținute din cercetări independente și ar trebui să fie analizate cu atenție în consultare cu reprezentanții minorităților, în special atunci când acestea se utilizează ca bază pentru aplicarea drepturilor minorităților (vezi, de asemenea, articolul 10).

16. Comitetul Consultativ observă preocupări semnificative în rândul societății civile și a reprezentanților minorităților naționale privind procesul și metodologia utilizată a recensământului. Potrivit rapoartelor lor, în total, o treime din populație nu a fost enumerată și există îndoieli cu privire la modul în care a fost colectată informația.⁷ Cu toate că chestionarele au fost, în principiu, pregătite în diferite limbi minoritare, acestea nu au fost întotdeauna disponibile în limba corespunzătoare, acolo unde era necesar, mulți dintre recenzori fiind în imposibilitatea de a furniza informații suplimentare la necesitate. E de salutat faptul că întrebările referitoare la apartenența etnică și religioasă nu au fost obligatorii și că spațiul gol a fost lăsat pentru introducerea informațiilor. În timp ce respondenții au fost liberi să se autoidentifice la dorință, inclusiv în ceea ce privește mai multe afilieri, mulți dintre ei

⁴ Recensământul populației nu a fost realizat în regiunea transnistreană. Ultimele date oficiale privind structura populației sunt furnizate de recensământul din 2004.

⁵ Vezi calendarul recensământului la <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=30&id=5169> (accesat la 19 mai 2016)

⁶ Vezi, de asemenea, Comentariul tematic Nr 3 - Drepturile lingvistice a persoanelor aparținând minorităților naționale în temeiul Convenției-cadru, adoptată la 24 mai 2012, punctul 21.

⁷ Comitetul Consultativ a fost informat de autoritățile competente că, numai în capitală, peste 145 000 de persoane nu au fost enumerate.

parea să nu fi fost informați în mod adecvat privind acest drept.⁸ Conform interlocutorilor Comitetului Consultativ, respondenții nu au fost informați cu privire la posibilitatea de a indica mai multe afilieri în formularul de recensământ, aceștia fiind liberi să se autoidentifice, în rezultat doar câteva persoane au făcut acest lucru. În plus, s-au raportat incidente, de exemplu, cazuri când recenzorii au completat formularele de sinestătător, în baza propriilor presupuneri cu privire la numele sau aspectul respondentului. Aceste nereguli, precum și întârzierea semnificativă privind publicarea rezultatelor au declanșat un nivel de neîncredere considerabil în rândul populației, în procesul de recensământ, în general.

Recomandări

17. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile la dialog deschis cu societatea civilă și reprezentanții minorităților naționale în ceea ce privește metodologia aplicată privind recensământul din anul 2014, culegerea și prelucrarea datelor, care este în curs de desfășurare. Rezultatele comprehensive ar trebui publicate cât mai curând posibil și analizate în strânsă coordonare cu reprezentanții minorităților, în special în cazul în care acestea sunt utilizate ca bază în exercitarea drepturilor minorităților.

Articolul 3 al Convenției-cadru

Cadrul legal și instituțional privind accesul egal la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale

Situația curentă

18. Cadrul legislativ privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale a fost completat în luna mai 2012, prin adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității.⁹ Comitetul Consultativ salută instituirea Consiliului pentru egalitate la 1 ianuarie 2013 în calitate de organ specializat.¹⁰ Consiliul pentru egalitate este format din cinci membri numiți de parlament, dintre care trei trebuie să fie din partea societății civile. Din moment ce a devenit pe deplin operațional, la sfârșitul anului 2013, Consiliul a primit 385 de plângeri și a examinat o serie de cazuri din proprie inițiativă. În total, acesta a emis peste 200 de decizii, cazuri de discriminare fiind constatate în aproximativ 75% din cazurile admisibile,¹¹ majoritatea acestora referitoare la discriminarea pe motive de vârstă sau de handicap, precum și limbă

⁸ Din lipsa de informații oficiale cu privire la modul de completare a formularelor privind dreptul la libera auto-identificare, au fost lăsate spații libere pentru surse neoficiale, care au oferit consiliere cu privire la modul "corect" de completare a formularelor.

⁹ Legea nr. 121 privind asigurarea egalității din 25 mai 2012

¹⁰ Consiliul Egalității a fost preconizat să fie funcțional începând cu 1 ianuarie 2013, dar numirea membrilor săi a fost finalizată abia în iunie 2013. Acesta a fost, de facto, operațional începând din octombrie 2013. A se vedea Raportul de stat, p. 10

¹¹ Începând cu ianuarie 2015, Consiliul Egalității de asemenea emite decizii de inadmisibilitate, în timp ce în 2014 au fost utilizate demersuri oficiale pentru a informa petiționarul cu privire la admisibilitatea cererii.

(vezi, de asemenea, articolul 10). Comitetul Consultativ salută faptul că, Consiliul pentru egalitate pare să fi câștigat încredere considerabilă în rândul societății civile și a reprezentanților minorităților naționale. Comitetul salută în continuare implicarea sa activă într-o serie de activități de formare, informare și sensibilizare a opiniei publice în scopul sporirii activităților de comunicare.¹² Conform relatărilor reprezentanților Consiliului pentru egalitate, o treime din plângerile primite sunt inadmisibile, fapt ce indică, în general, la înțelegerea încă limitată în societate a prevederilor legii și mandatului Consiliului. Comitetul Consultativ constată în continuare seria de propuneri de modificări relevante la legislație propuse de către Consiliul pentru egalitate încă la începutul activității sale, în scopul de-a spori eficacitatea și remedia deficiențele operaționale. Acest organ trebuie să fie împuternicit, în mod special, pentru a investiga adecvat plângerile depuse în adresa sa.¹³ Mai mult decât atât, faptul că Consiliul pentru egalitate nu are competența de a aplica sancțiuni administrative, ci poate doar stabili dacă a vut loc un act discriminatoriu, a fost criticat de mulți interlocutori ai Comitetului Consultativ.

19. Comitetul Consultativ constată în continuare adoptarea, în aprilie 2014, a Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), potrivit căreia Centrul pentru Drepturile Omului a fost reorganizat, numărul „avocaților parlamentari” fiind redus de la patru la doi „Avocați ai Poporului”.¹⁴ Instituția, acreditată în calitate de instituție națională pentru drepturile omului cu statut "B", constituie finalizarea unui proces de reformă ce are drept scop consolidarea eficienței sale, după cum s-a recomandat în mod repetat în ultimii ani.¹⁵ Saluțând angajamentul de a consolida competențele sale, Comitetul Consultativ notează că resursele insuficiente și finanțarea rămân obstacole în calea funcționării eficiente a Biroului Avocatului Poporului. Acesta rămîne a fi neasigurat cu spații adecvate, nefiind prevăzute mijloace necesare pentru a recruta un număr adecvat de personal profesionist.¹⁶ Rămîne a fi important faptul că nu s-au

¹² Construirea de parteneriate strategice cu instituțiile guvernamentale și non-guvernamentale relevante, consolidarea prezenței sale în teritoriul, precum și identificarea cazurilor cu impact colectiv fac parte din prioritățile declarate de Consiliu. Vezi Raportul de activitate al Consiliului privind prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității pentru anul 2014, p. 33.

¹³ Vezi, de asemenea, Depunerea elaborată de Consiliul privind prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității pentru Evaluarea Periodică Universală (EPU) al Republicii Moldova, sesiunea 26, 23 martie 2016, p. 2.

¹⁴ Reforma Biroului Avocatului Poporului a constituit una dintre prioritățile prevăzute în Planul de acțiune pentru drepturile omului 2011-2014. Procesul de adoptare a Legii nr 52 „Cu privire la Avocatul Poporului” din 3 aprilie 2014, inițial elaborat de Ministerul Justiției în strânsă consultare cu societatea civilă și experți internaționali, a fost foarte lung. Peste 100 de propuneri de amendamente au fost făcute în parlament, având ca rezultat adoptarea unei legi care impune modificări suplimentare instituției, stabilite în conformitate cu principiile de la Paris.

¹⁵ Vezi, printre altele, Raportul Comisarului pentru Drepturile Omului cu privire la Moldova, în urma vizitei sale din martie 2013, la <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2102463&direct=true>.

¹⁶ Avocatul Poporului are reprezentanțe în Bălți, Cahul, Comrat și Varnița, cu cel puțin doi membri ai personalului în fiecare Birou. Potrivit oficialilor săi, peste 50% din posturile vacante nu au fost completate martie 2016.

întreprins măsuri de consolidare a independenței sale.¹⁷ Conform Legii din 2014, bugetul instituției ar trebui să fie aprobat în mod direct de către parlament, ca parte a bugetului de stat. Ministerul de Finanțe, însă, deține în continuare dreptul de veto, printr-un proces separat de aprobare. Mai mult decât atât, drept urmare întârzierii cu un an a numirii Avocatului Poporului de către parlament, în aprilie 2015, și lipsa în continuare a acordului cu privire la un al doilea ombudsman adecvat, cu mandat pentru protecția drepturilor copilului, încrederea în competențele instituției rămâne a fi limitată în rândul societății civile. Cu toate că parvin aproximativ 2 000 de plângeri pe an, cifrele sunt în scădere, în special din momentul înființării Consiliului pentru egalitate. Este binevenit, însă, ca ambele organisme să coopereze pe anumite segmente, inclusiv privind formarea și sensibilizarea opiniei publice.

20. Comitetul Consultativ notează cu îngrijorare că înțelegerea naturii și justificării drepturilor minorităților și căile de atac disponibile persoanelor aparținând minorităților naționale întru promovarea accesului acestora la drepturi rămâne a fi destul de neclară în rândul comunităților, precum și a publicului larg. Legea cu privire la minoritățile naționale din 2001 preia, în principiu, dispozițiile cuprinse în Convenția-cadru, fără a oferi garanții specifice cu privire la modul în care să pună în aplicare diferitele drepturi în contextul specific al Republicii Moldova. Din dialogul purtat cu reprezentanții guvernamentali și non-guvernamentali, Comitetul Consultativ a dedus că protecția minorităților este privită, în principal, ca o problemă de conservare a culturii și a tradițiilor, iar problema cu privire la modul de promovare a accesului egal la drepturile persoanele aparținând minorităților naționale, ca parte integrantă a agendei drepturilor omului, este puțin abordată. Confuzia cu privire la natura drepturilor minorităților pare să fie determinată de reținerea ambelor părți și au condus la o situație în care, pe de o parte, reprezentanții minorităților nu întotdeauna asociază instituțiile naționale relevante și mecanismele interne disponibile cu cererile lor, iar pe de altă parte, funcționarii publici interpretează solicitările comune de recunoaștere sau de acces la drepturile minorităților ca semne de lipsă de loialitate sau cereri pentru o "autonomie" (vezi, de asemenea, Articolul 15).

Recomandări

21. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să sporească sprijinul acordat pentru funcționarea eficientă și pe deplin independentă a Biroului Ombudsmanului, în conformitate cu principiile de la Paris, prin asigurarea finanțării instituției și a spațiilor adecvate. Procesul continuu de reformare trebuie să fie finalizat fără întârziere, fiind sporită conștientizarea cu privire la mandatul și competențele sale în promovarea drepturilor omului și ale minorităților pe întreg teritoriul republicii, inclusiv prin intermediul Birourilor regionale.

¹⁷ Vezi, de asemenea, avizul Comisiei de la Veneția privind Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) al Republicii Moldova, adoptată în perioada 19-20 iunie 2015, punctul 9.

22. Comitetul Consultativ cheamă în continuare autoritățile să sporească sprijinul pentru funcționarea eficientă a Consiliului pentru egalitate prin aplicarea amendamentelor necesare la legile respective, precum și prin furnizarea de resurse umane și financiare adecvate, conferind instituției împuterniciri pentru investigarea și sancționarea adecvată care să îi permită să își îndeplinească rolul său în calitate de organ de egalitate.

23. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să își intensifice eforturile întru creșterea nivelului de conștientizare a cadrului legislativ privind combaterea discriminării de către instituțiile publice, populația în ansamblu, în special în rândul grupurilor care sunt predispuse la atitudini discriminatorii sau afectate de dezavantaje structurale, precum și sporirea înțelegerii de către populație a Convenției-cadru, a naturii și relevanței pentru societate a drepturilor minorităților, ca parte integrantă a drepturilor omului.

Măsuri de promovare a egalității depline și efective a persoanelor aparținând minorităților naționale

Situația curentă

24. Comitetul Consultativ ia act de eforturile depuse în mod continuu, începând cu anul 2016, în vederea pregătirii și adoptării unui Plan intermediar de Acțiuni privind drepturilor omului pentru anul 2016 în coordonare cu Ministerul Justiției, în urma expirării perioadei de implementare a Planului de acțiuni pentru drepturile omului precedent.¹⁸ Un nou Plan de Acțiuni privind drepturilor omului pentru anii 2017-2020 urmează a fi elaborat în urma Evaluării Periodice Universale (EPU) prin care Moldova va trece în toamna anului 2016. În Planurile de acțiuni anterioare au fost făcute doar referiri limitate și ad-hoc cu privire la preocupările minorităților naționale. În Planul de acțiuni intermediar, de exemplu, nu se menționează drepturile persoanelor care aparțin minorităților naționale, cu excepția unei trimiteri la pregătirea și formarea mediatorilor comunitari romi. Comitetul Consultativ consideră includerea drepturilor minorităților drept prioritate și parte integrantă a agendei drepturilor omului și, prin urmare, un mijloc important de a se asigura că nevoile și preocupările privind accesul la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sunt abordate în mod cuprinzător mai degrabă, decât marginalizați pe segmentele păstrării culturii și limbii.

25. Comitetul Consultativ este îngrijorat de faptul că mulți romi continuă să se confrunte cu obstacole serioase în accesarea unui șir de drepturi importante, inclusiv în domeniile educației (vezi articolele 12 și 14), ocuparea forței de muncă și a serviciilor sociale (vezi articolul 15). Femeile rome, în special, sunt afectate de

¹⁸ Vezi proiectul disponibil la http://justice.gov.md/public/files/drepturile_omului/2016/Pnado-intermediar.pdf
Al doilea Plan de Acțiune în Domeniul Drepturilor Omului 2011-2014 a expirat la sfârșitul anului 2014.

multiple discriminări și inegalități structurale, fapt ce împiedică să se bucure de drepturile lor fundamentale.¹⁹ Adoptarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2011-2015 a fost salutăată drept realizare semnificativă, de asemenea fiind salutat faptul că reprezentanții roma au fost implicați în elaborarea raportului de evaluare. Potrivit acestora, marea majoritate a măsurilor prevăzute în Planul de acțiuni nu au fost implementate, deoarece atribuirea competențelor pentru a întreprinde acțiuni concrete a rămas neclară, iar finanțarea a fost extrem de inadecvată. În plus, Planul nu conține măsuri eficiente pentru combaterea discriminării cu care se confruntă romii în viața lor de zi cu zi, de exemplu, atunci când se află în cautarea unui loc de muncă. Există numeroase rapoarte ale romilor, prezentate în mod deschis sau implicit, în care se arată că, candidaturile lor nu sunt luate în considerare pentru posturile vacante existente din motivul apartenenței lor etnice.²⁰ Biroul Relații Interetnice elaborează un nou Plan de acțiuni pentru anii 2016 – 2020 în cooperare cu ministerele de resort. Comitetul Consultativ salută faptul că propunerea reprezentanților minorităților de a se lua în considerare perspectiva de gen în elaborarea noului Plan a fost acceptată. Cu toate acestea, se constată cu îngrijorare faptul că principalul neajuns al Planului de acțiuni anterior, după cum s-a subliniat în raportul de evaluare, și anume lipsa mecanismelor de supraveghere și de punere în aplicare, riscă să rămână fără o abordare corespunzătoare.

26. Comitetul Consultativ constată în continuare că nu a fost găsită o soluție comprehensivă pentru problema documentării romilor, în ciuda includerii acestui obiectiv în Planul de acțiuni. Lipsa documentelor de identitate, de multe ori cauzată, încă, de lipsa certificatelor de naștere, precum și de lipsa înregistrării comunelor în care romii își au reședința continuă să împiedice în mod serios accesul romilor la drepturi, existând, totodată, riscul de a deveni apatrizi.²¹ Este extrem de binevenit faptul că, certificatele de naștere sunt acum eliberate direct în spitale, iar celor născuți acasă li se eliberează certificate cu titlu gratuit. Cu toate acestea, adulții care nu dețin certificat de naștere trebuie să se adreseze instanțelor pentru stabilirea identității, procedură care tinde a fi costisitoare.

27. În acest context, Comitetul Consultativ constată cu satisfacție determinarea și angajamentul autorităților de a desfășura o campanie mare în 2013 și 2014 cu scopul de a preveni apatridia, precum și în scopul abordării situației celor peste 223 000 de persoane din Republica Moldova care, la 1 ianuarie 2013 au fost înregistrate ca fiind

¹⁹ Vezi Studiul privind situația femeilor și fetelor rome în Republica Moldova, realizat de PNUD Moldova în cooperare cu Women și OHCHR, 2014.

²⁰ Vezi „Locuri de muncă pentru romi nu există”: Raport privind situația cu privire la discriminarea romilor din Moldova”, Equal Rights Trust, The Equal Rights Review, Vol. Fifteen (2015).

²¹ Vezi, de asemenea, Raportul ECRI privind Republica Moldova (al patrulea ciclu de monitorizare), adoptat la 20 iunie 2013.

deținători ai pașapoartelor de tip sovietic.²² În timpul campaniei, aproape 213 000 de persoane au beneficiat cu titlu gratuit de înregistrare și de acte de identitate valabile.²³ Începând cu 1 ianuarie 2016, 10 486 de persoane rămân a fi înregistrate ca deținătoare de pașapoarte de tip sovietic vechi, estimându-se că majoritatea din ei nu mai locuiesc în republică. Comitetul Consultativ constată în continuare că, doar puțin peste 2 000 de persoane au fost înregistrate ca apatrizi și încă 664 pentru care procedura de determinare a apatridiei este în curs de desfășurare. ICNUR consideră în continuare că circa 2 300 de persoane sunt expuse riscului de apatridie, deoarece acestea dețin pașapoarte de tip sovietic care conțin o ștampilă ce-i desemnează a avea „cetățenie nedeterminată”. În general, aproximativ 5 000 de persoane rămân a fi afectate de apatridie sau riscul acesteia, un număr semnificativ dintre ei aparținând minorităților naționale, inclusiv romi.

28. Comitetul Consultativ constată în continuare lipsa unor date fiabile și dezagregate cu privire la situația specifică privind accesul la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, fapt ce continuă să împiedice adoptarea unor măsuri specifice de promovare a egalității efective a acestora (vezi, de asemenea, articolul 3). Conform datelor recensământului din 2004, de exemplu, numărul romilor din Republica Moldova este mai mic de 12 300. Datele colectate de către organizațiile non-guvernamentale ale romilor în 2013 în diferite localități unde locuiesc romii indică cifra de peste 102 000 de romi²⁴, în timp ce alte estimări indică până la 250 000²⁵ persoane de etnie romă. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, precum și Ministerul Sănătății au întreprins eforturi întru colectarea datelor prin exerciții de cartografiere relevante și colectarea informațiilor disponibile în registrele medicilor de familie.²⁶ În timp ce sunt salutare inițiativele de-a obține o înțelegere mai exactă a situației specifice a persoanelor aparținând minorităților naționale din diferite regiuni în vederea abordării în mod eficient a inegalităților persistente, Comitetul Consultativ subliniază faptul că dreptul de autoidentificare trebuie să fie respectat în toate cazurile. În plus, ar trebui aplicată o metodologie unitară în colectarea informațiilor disponibile la nivel local, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, inclusiv femei și persoane în vârstă, pentru a se asigura că fenomenul discriminării este luat în considerare în mod adecvat.

²² În 2012, Republica Moldova a ratificat Convenția Națiunilor Unite din 1954 privind statutul apatrizilor și Convenția UNHCR din 1961 privind reducerea apatridiei, și, ulterior, a dezvoltat o procedură de determinare a apatridiei. Vezi Fișa informativă ICNUR privind Republicii Moldova, decembrie 2015.

²³ Conform Hotărârii Guvernului nr. 210 din 24 martie 2014, începând cu luna septembrie 2014, pașapoartele sovietice vechi nu sunt considerate a fi acte de identitate valabile atunci când se aplică pentru pensii sau alte beneficii în Republica Moldova. Vezi <http://lex.justice.md/md/352324/>.

²⁴ Vezi Scrisoarea nr. 66 din partea Fundației Elisabeta din 04 noiembrie 2013 cu privire la rezultatul exercițiului de colectare a datelor.

²⁵ Vezi, de exemplu, comunicatul de presă a ONG-ului „Promo-LEX” cu ocazia Zilei Internaționale pentru eliminarea discriminării rasiale, 21 martie 2014, la <https://promolex.md/index.php?module=press&cat=0&item=1449&Lang=en>.

²⁶ Conform informației prezentate Comitetului Consultativ în timpul vizitei sale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale estimează numărul de romi a fi în jur de 48 000. Aproximativ 22 000 sunt înregistrați la medicii de familie.

Recomandări

29. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să acorde prioritate adoptării Planului de acțiuni privind drepturile omului și să se asigure că promovarea accesului egal la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv femei, tineri și persoane aflate în situații deosebit de defavorizate, este inclusă în Plan în mod adecvat ca parte integrantă a drepturilor omului.

30. Consiliul îndeamnă în continuare autoritățile să adopte o viziune strategică comprehensivă în elaborarea și adoptarea Planului de acțiuni privind susținerea romilor pentru anii 2016-2020 și să se asigure că punerea sa în aplicare este o prioritate, inclusiv prin alocarea unui buget adecvat și coordonarea în mod eficient cu ministerele de resort. Reprezentanții romilor trebuie să participe în mod eficient la toate etapele procesului.

31. Autoritățile sunt încurajate să continue organizarea unei anchete independente și a unei cercetări privind condițiile de viață și preocupările privind accesul la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv minoritățile puțin numeroase, pentru a se asigura că datele cantitative și calitative sunt disponibile întru elaborarea politicilor și măsurilor specifice care vizează promovarea egalității efective.

Articolul 5 al Convenției-cadru

**Suport pentru păstrarea și dezvoltarea identității naționale și culturale
a minorităților naționale**

Situația curentă

32. O serie de asociații și proiecte culturale ale acestora, cum ar fi organizarea de festivaluri și editarea cărților continuă să fie sprijinite financiar de către Ministerul Culturii și a unele autorități locale. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ constată din raportări că, fondurile disponibile sunt considerate a fi insuficiente pentru a menține și dezvolta diversitatea culturală a minorităților naționale, în special în ceea ce privește minoritățile puțin numeroase. Nu există o procedură bine stabilită pentru alocarea de fonduri pentru asociațiile culturale ale minorităților în cadrul Ministerului Culturii și nici o linie bugetară specifică rezervată în acest scop, întrucât toate cererile de proiecte culturale trec prin aceiași procedură. Regulile referitoare la aceste proceduri nu sunt disponibile în limbile minorităților naționale sau în limba rusă, fapt ce împiedică accesul la informație și este deosebit de dezavantajos pentru asociațiile nou create care nu au o experiență de lungă durată privind procedurile de luare a deciziilor la nivel local sau central vizînd alocarea sprijinului pe domeniul cultural. Drept urmare, mecanismele de sprijin disponibile par să se concentreze pe conservarea muzicii tradiționale, a folclorului, precum și traducerea cărților despre

adaptarea expresiilor noi și mai contemporane specifice culturii minorităților naționale, ceea ce contribuie la percepția culturii minoritare ca fiind stagnată și marginalizată mai degrabă, decât ca fiind parte integrantă a societății moldovenești actuale. Comitetul Consultativ este preocupat de temerile exprimate în special de reprezentanții minorităților naționale puțin numeroase privind asimilarea crescândă lingvistică și culturală dominantă în rândul comunităților lor (vezi, de asemenea, articolul 10).

33. Biroul Relații Interetnice oferă în continuare sprijin asociațiilor culturale ale minorităților naționale, inclusiv prin intermediul Casei Naționalităților amplasată în sediul său din Chișinău care este disponibilă pentru organizarea de evenimente. Cu toate acestea, conform raportărilor, spațiile se dovedesc a fi inadecvate pentru întruniri mai largi și în mod regulat, inclusiv a tinerilor, fapt ce a determinat pierderea de interes în rândul unor comunități.

34. În plus, reprezentanții minorităților naționale raportează că cererile de înregistrare a organizațiilor neguvernamentale cu denumirea în alte limbi decât limba de stat sau limba rusă au fost respinse. În pofida statutului co-oficial a limbii găgăuze, asociațiile din Găgăuzia au raportat că, pentru a fi înregistrate li s-a cerut să schimbe denumirea asociației din limba găgăuză în limba rusă sau limba de stat.

35. Comitetul Consultativ constată în continuare că restituirea proprietății comunitare expropriată a siturilor de patrimoniu cultural nu este legiferată în mod exhaustiv și rămâne un motiv deosebit de îngrijorare pentru persoanele aparținând comunităților evreiești și armene. Potrivit reprezentanților acestor comunități, aceștia nu s-au bucurat de sprijin public în eforturile sale de a restabili și proteja siturile de patrimoniu, ci dimpotrivă, au avut parte de impedimente din cauza birocrăției, astfel, rămânând a fi o problemă.²⁷ La cererea comunităților religioase, altele decât Biserica Ortodoxă din Moldova, privind restituirea proprietăților nu s-a răspuns decât la un singur caz înaintat Curții Europene a Drepturilor Omului de către Biserica Catolică în 2012, cu privire la retrocedarea unei catedrale și altor proprietăți bisericești. Decizia pe marginea acestui caz rămâne a fi în așteptare pînă în 2016.²⁸

36. Comitetul Consultativ salută faptul că diversitatea culturală este o prioritate în Strategia implementată de către Ministerul Culturii.²⁹ Cu toate acestea, se constată cu regret o anumită rezistență expusă în rapoarte de către minister privind promovarea proiectelor multiculturale sau organizarea diverselor programe și evenimente disponibile pentru publicul larg prin intermediul, de exemplu, a utilizării

²⁷ Din 2010, eforturile de a restabili sinagoga din Chișinău, de exemplu, par să fi fost blocat de un dezacord între biroul primarului și Agenția Proprietății Publice cu privire la statutul de proprietar al terenului, planurile de construcție și a programului de investiții. S-a raportat, de asemenea, că proprietatea asupra teritoriului pe care Biserica Armeană Apostolică a fost construită în 2003 rămâne neclară.

²⁸ Vezi cererea nr. 841/13 *Episcopia Româno-Catolică v. Moldovei*, care urmează să fie comunicată.

²⁹ Vezi Raportul de stat, p.23

de subtitrări. Încercările reprezentanților minorităților naționale privind reflectarea tradițiilor și culturii lor în sărbătorile naționale nu au fost încununate de succes, în contextul unei tendințe de a se da prioritate activităților de promovare a unei singure identități culturale în Moldova. Într-adevăr, Comitetul Consultativ constată că pagina web a Ministerului Culturii este accesibilă doar în limba de stat și în limba engleză, care pare să nu țină cont de interesele culturale ale unei părți semnificative a populației diverse din punct de vedere lingvistic.³⁰ Se consideră că, o apreciere și o promovare mai înaltă a diversității culturale și lingvistice în Moldova, inclusiv a minorităților puțin numeroase, ar putea contribui semnificativ la dezvoltarea unui sentiment al identității civice în rândul tuturor cetățenilor ca element de integrare a unei societăți diverse și ar putea ajuta la depășirea dispersării existente (vezi articolul 6).

Recomandări

37. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să sporească sprijinul acordat în organizarea activităților culturale ale persoanelor aparținând minorităților naționale și să asigure accesul egal la resurse pentru reprezentanții tuturor grupurilor, inclusiv minoritățile puțin numeroase, populația rurală, femeii și tinerii. O linie bugetară specifică ar trebui să fie pusă la dispoziție suplimentar pentru păstrarea și dezvoltarea culturii minoritare și a patrimoniului, precum și să fie implicate mai activ minoritățile naționale în procesele de luare a deciziilor relevante cu privire la alocarea de fonduri.

38. Autoritățile sunt chemate în continuare să acorde prioritate, dialogând cu reprezentanții minorităților naționale, promovării culturilor minoritare ca parte integrantă și de valoare a diversității din Moldova și să își asume angajamentul față de crearea unei societăți deschise și incluzive prin adoptarea unei politici culturale corespunzătoare.

Articolul 6 al Convenției-cadru

Promovarea dialogului cultural și a toleranței

Situația curentă

39. Comitetul Consultativ constată cu satisfacție că relațiile interetnice, în ansamblu, au rămas prietenoase și respectuoase pe parcursul ultimilor ani. Cu toate acestea, un studiu recent privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova relevă ostilitate considerabilă în rândul publicului față de musulmani, persoane de origine africană și romi (vezi, de asemenea, mai jos).³¹

³⁰ Vezi <http://www.mc.gov.md/> (accesat la 15 aprilie 2016)

³¹ Vezi http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/ENG-Studiu%20Perceptii%202015_FINAL_2016_Imprimat.pdf. Studiul a fost pregătit în 2015 de către Consiliul Egalității și Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR), în urma consultării cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova (PNUD Moldova).

Studiul mai indica asupra faptului că atitudinea negativă față de aceste grupuri este alimentată de stigmatizarea și stereotipurile comune, și scad semnificativ atunci când există o experiență personală și contact cu reprezentanții. Comitetul Consultativ constată că, potrivit studiului, atitudinile față de ruși și vorbitorii de rusă sunt în general foarte pozitive.³² Cu toate că nu există vre-o ură la nivel personal față de vorbitorii de limba rusă și alte limbi, fapt ce a fost confirmat și de delegație în timpul vizitei sale, societatea rămâne a fi divizată pe criterii etnice și lingvistice. Guvernele succesive par să nu fi avut succes în elaborarea unei agende concludente în vederea creării unei singure identități a statului moldovenesc, care este independentă de influențele țărilor vecine, bazată pe o narațiune incluzivă și respect pentru diversitate. Ca urmare a acestei incertitudini privind identitatea civică moldovenească, particularitățile etnice și lingvistice par să fie contopite cu o polarizare est-vest în discursurile politice, în cazul în care vorbitorii de limba rusă sunt considerați ca aspirând la legături mai strânse cu Rusia, în timp ce vorbitorii limbii de stat sprijină agenda pro-europeană pentru țară sau chiar o posibilă unire cu România. Comitetul Consultativ este preocupat de faptul că minoritățile naționale, inclusiv minoritățile puțin numeroase și preocupările specifice ale acestora rămân a fi marginalizate în acest mediu, deoarece acestea, în funcție de abilitățile lor lingvistice reale sau asumate, sunt afiliate cu unul de cele două grupuri mai mari, fără a li se oferi spațiu pentru dezvoltarea propriei identități și poziții (vezi, de asemenea, articolul 5).

40. Comitetul Consultativ salută în acest context eforturile considerabile depuse de autorități în ultimii ani pentru a elabora o strategie pentru integrarea societății.³³ Biroul Înaltului Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale a oferit expertiză și consiliere substanțială în acest sens, iar proiectul „Strategiei de integrare a minorităților naționale din Republica Moldova pentru 2015-2020” a fost prezentat pentru consultare publică în aprilie 2015.³⁴ Cu toate acestea, Comitetul Consultativ regretă că procesul pare să fi stagnat oarecum de atunci. Adoptarea Strategiei este încă în curs, în ciuda procesului îndelungat și pregătirii temeinice a proiectului, care, în versiunea sa finală ia în considerare observațiile primite pe parcursul mai multor runde de consultări publice, inclusiv cu reprezentanții minorităților naționale și a societății civile, dar și angajamentul demonstrat de directorii succesivi ai Biroului Relații Interetnice privind adoptarea Strategiei. În plus, situația cu privire la procedura

³² Rușii și vorbitorii de limba rusă care locuiesc în Moldova au avut cel mai mic punctaj la indicele de distanță socială (0,9, cu 0 indicând distanța membrilor de familie, 1 indicând distanța până la prieteni, și 2 care indică distanța până la vecini. Românii care locuiesc în Moldova au marcat 1.6). Ibid., Pag. 18.

³³ Conform Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2012-2015, Biroul Relații Interetnice a primit sarcina de a elabora un program de stat pentru studiul îmbunătățit și utilizarea limbii de stat de către persoanele aparținând minorităților naționale și să elaboreze o strategie de integrare care "este orientată spre integrarea în societate prin competență în limba română, care prevede recunoașterea de către toți cetățenii a rolului său în consolidarea societății moldovenești și asigurarea înțelegerii reciproce". A se vedea raportul de stat, pag. 17. Dezvoltarea și implementarea unei "Strategii de integrare a minorităților naționale din Republica Moldova" a fost, de asemenea, introdusă ca o prioritate în capitolul XV din Programul de guvernare pentru 2015-2018, care este dedicată problemelor naționale de protecție a minorităților. A se vedea raportul de stat, pag. 12.

³⁴ Vezi ibid., p. 13

de adoptare rămâne incertă, întrucât Comitetul Consultativ a primit explicații contradictorii pentru a stabili dacă un astfel de document de politică necesită a fi adoptat doar de către Guvern sau trebuie să treacă prin Parlament.³⁵

41. Comitetul Consultativ a fost informat că un proiect de Strategie, intitulat „Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru 2016-2023”, a fost înaintat Secretariatului Consiliului Europei pentru aviz suplimentar de specialitate în ceea ce privește conformitatea cu cadrul Convenției.³⁶ În opinia Comitetului Consultativ, adoptarea unei Strategii de integrare care a fost considerată o prioritate deosebită de către guvernele succesive și a primit încurajare și contribuții internaționale substanțiale,³⁷ este un pas important care afirmă determinarea Guvernului de a întreprinde măsuri adecvate în vederea punerii în aplicare a drepturilor minorităților într-o societate integrată și multilingvă, bazate pe respectul pentru diversitate. Comitetului Consultativ consideră că ar trebui evitată o întârziere suplimentară în procesul de adoptare care ar putea fi chiar contraproductiv, deoarece poate ridica îndoieli cu privire la voința politică de-a duce la capăt angajamentul de nivelul unei viziuni strategice pentru societate. Măsuri concrete de implementare trebuie întreprinse cu adevărat la etapa ulterioară și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, pentru a se asigura că punctele de vedere și nevoile lor sunt luate în considerare întru realizarea efectivă a Strategiei. Comitetul Consultativ reamintește autorităților că punerea în aplicare a Strategiei trebuie să fie atent monitorizată și evaluată pentru a se asigura că aceasta se bazează în mod constructiv pe absența tensiunii în societate la moment și totodată contribuie la o coeziune mai profundă a societății dincolo de granițele etnice și lingvistice.

42. Comitetul Consultativ consideră că Strategia care în cele din urmă va fi adoptată trebuie să se adreseze societății în ansamblu, iar sarcina de integrare a comunităților naționale nu trebuie abandonată. Este necesară o viziune mai largă, în special, pentru abordarea diferenței existente în ceea ce privește utilizarea limbilor.

³⁵ În luna mai 2016, un proiect de decizie de Guvern pentru adoptarea "Strategiei de integrare a minorităților naționale din Republica Moldova 2016-2025" a apărut pe site-ul web al Biroului Relații Interetnice, care pare să sugereze că Strategia trebuie să fie aprobată de către Guvern.

<http://www.bri.gov.md/index.php?pag=proiecte&opa=view&id=80&start=&l=ro> , astfel cum a fost accesat la 24 mai 2016).

³⁶ Ambele proiecte sunt disponibile pe website-ul Biroului pentru Relații Interetnice în limba de stat (<http://www.bri.gov.md/index.php?pag=proiecte&l=ro> , cum a fost accesat la 23 mai 2016), în timp ce originalul „Strategia de integrare” este disponibilă pe site-ul Biroului în limba rusă.

(<http://www.bri.gov.md/index.php?pag=proiecte&l=ru> , cum a fost accesat la 23 mai 2016). Comitetul Consultativ constată în continuare neconcordanțe între versiunea în limba de stat și versiunea în limba engleză prezentată Consiliului Europei.

³⁷ Vezi Raportul privind punerea în aplicare a politicii europene de vecinătate în Republica Moldova - Progrese în 2014 și recomandări pentru acțiune (http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2015/repulic-of-moldova-enp-report-2015_en.pdf) , în special domeniile prioritare pentru Moldova (denumit în continuare Raport intermediar de activitate): "Aceasta va include ratificarea Cartei europene a limbilor regionale și minoritare și dezvoltarea în continuare și punerea în aplicare a unei Strategii privind integrarea minorităților naționale, în strânsă cooperarea cu Înaltul comisar al OSCE pentru minoritățile naționale "(pag. 4).

În timp ce se consideră că persoanele aparținând minorităților naționale nu au dorința de a studia limba de stat și sunt ostili față de dezvoltarea unei societăți moldovenești independente și unitare, oportunitățile disponibile sunt insuficiente pentru a obține în mod eficient un nivel de cunoaștere a limbii de stat fără a renunța la identitatea lor distinctivă sau abilitatea de a comunica în limba rusă (vezi, de asemenea Articolul 14). În plus, pentru Comitetul Consultativ este esențial că discursul public negativ, care uneori conține și termeni mai violenți, purtat de către unii politicieni întru polarizarea în continuare a societății, fiind susținut și de propagarea continuă a stereotipurilor de către mass-media (vezi Articolul 9) este descurajat în mod activ și orientat de către funcționarii publici spre promovarea consecventă a unei societăți incluzive, bazată pe o identitate civică unitară care să cuprindă și valorile diversității ca parte integrantă a societății moldovenești.

Recomandări

43. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să finalizeze și să adopte fără întârziere Strategia întru constituirea unei societăți integrate, care se bazează pe respectarea diversității. Trebuie întreprinse eforturi suplimentare și alocat un buget adecvat pentru a se asigura că măsurile vizate sunt elaborate, implementate și evaluate în mod regulat la nivel de experți și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale și a societății civile, în special în domeniile educației și mass-media.

Protecția împotriva infracțiunilor motivate de ură

Situația curentă

44. Comitetul Consultativ constată cu interes că au fost adoptate unele amendamente la Codul Penal, în decembrie 2012, cu scopul de a remedia lipsa de eficiență a cadrului legislativ penal în lupta împotriva rasismului și a discriminării rasiale.³⁸ În pofida alinierii unor prevederi privind violența rasială și incitarea la ură la standardele internaționale, amendamentele nu au abordat toate deficiențele identificate. Ura rasială nu este încă considerată a fi o infracțiune în sine, ci doar servește drept circumstanță agravantă, în conformitate cu articolul 77 alineatul (1) litera (d) din Codul penal sau ca element de calificare în unele dispoziții.³⁹ Mai mult decât atât, Comitetul Consultativ este preocupat de faptul că, căile de atac disponibile împotriva infracțiunilor rasiale nu sunt încă aplicate în mod sistematic, iar ancheta penală pentru presupusele infracțiuni rasiale rămân extrem de rare. Potrivit interlocutorilor Comitetului Consultativ, au existat foarte puține cazuri de infracțiuni motivate de ură ajunse în fața instanțelor, în ciuda rapoartelor anecdotice continue

³⁸ Pentru informații suplimentare, vezi Raportul ECRI (op. Cit. Nota de subsol 21), punctele 25 și urm.

³⁹ Vezi, de asemenea, Prezentarea elaborată de Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și egalității, Asigurarea pentru EPU Republicii Moldova, sesiunea 26, 23 martie 2016, p. 6.

privind ostilitățile și violența manifestată în special împotriva romilor, dar și împotriva persoanelor de origine africană.⁴⁰

45. Apreciind recunoașterea oficială a Zilei Naționale de Comemorare a Victimelor Holocaustului în 2015 și menționând rapoartele reprezentanților comunității evreiești privind o anumită scădere a cazurilor de antisemitism în timpul ciclului de monitorizare, Comitetul Consultativ rămâne preocupat de răspunsul general inadecvat la astfel de infracțiuni motivate de ură prin aplicarea legii.⁴¹ În plus, se constată cu îngrijorare că incidentele de violență împotriva siturilor culturale și religioase evreiești, inclusiv cimitire, au fost observate mai frecvent, cum ar fi pulverizarea unei svasticii pe zidul școlii evreiești din Chișinău în octombrie 2015, precum și vandalizarea cimitirelor evreiești din Soroca și Ceadâr-Lunga în Găgăuzia, în mai 2016. Este esențial ca toate infracțiunile motivate de ură să fie prompt și adecvat investigate, judecate și sancționate ca atare, în conformitate cu prevederile Codului penal pentru a preveni apariția unui climat de impunitate.⁴²

46. Membrii Ligii Islamice raportează un nivel scăzut a discriminării împotriva musulmanilor, incidentele, însă, continuă să apară, cum ar fi situațiile în care accesul la mijloacele de transport public este obstrucționat membrilor comunității musulmane, fără a li se da un răspuns oficial adecvat vizavi de aceasta.⁴³ Este salutar faptul că, există un punct de contact pentru infracțiunile motivate de ură în cadrul Institutului Național al Justiției, care colectează informații cu privire la toate cauzele penale care invocă discriminarea rasială și de incitare la ură, pentru a se asigura privind creșterea sensibilizării și dezvoltarea unei expertize speciale.

47. Comitetul Consultativ salută comunicările cu privire la realizarea unui șir de activități de instruire și sensibilizare întru promovarea înțelegerii de către instituțiile din sistemul judiciar, organele de urmărire penală și poliție cu privire la căile de atac disponibile împotriva infracțiunilor motivate de ură și tehnicile adecvate pentru investigații speciale, inclusiv ca parte de implementare a Planului de acțiuni pentru

⁴⁰ Există o serie de rapoarte, de exemplu, privind ofițerii de poliție ce nu accepta plângeri din partea persoanelor de origine africană sau privind sub-calificarea incidentelor drept „huliganism”, împiedicând astfel eforturile de investigare care ar putea duce la sancționarea mai adecvată.

⁴¹ Cazul privind doborîrea memoriei evreiești, instalată în centrul orașului, cu ocazia sărbătorii Hanukkah în decembrie 2009, de exemplu, rămâne a fi nesancționat, la fel ca și în cazul discursului antisemit și incitarea la ură de către un reprezentant al Bisericii. Vezi Raportul Departamentului de țară US 2010 asupra Republicii Moldova.

⁴² Unul dintre puținele cazuri în care infracțiunea motivată de ură a fost sancționată, a fost un act deliberat de vandalism a unui cimitir evreiesc însoțit de gesturi invocând glorificarea fascismului, de către un cuplu de tineri în iulie 2013. Aceasta a rezultat într-o sentință combinată de patru ani pentru făptuitorul de sex masculin pentru profanarea mormintelor bazate pe ură etnică sau religioasă, în combinație cu infracțiunea care implică un minor într-o crimă. A se vedea Decizia nr. 1a-855/14 din 29 aprilie 2014 a Curții de Apel Chișinău. În afară de acest caz, atacuri și alte infracțiuni au fost judecate conform Codului cu privire la contravențiile administrative.

⁴³ Vezi Raportul Libertatea religioasă Internațională, Moldova 2014 la <http://www.state.gov/documents/organization/238622.pdf>.

drepturile omului 2011-2014.⁴⁴ Totodată, se observă preocupările minorităților naționale și reprezentanților societății civile cu privire la capacitatea foarte scăzută a colaboratorilor de poliție de a trata în mod adecvat cazurile de invocare a discriminării rasiale. Potrivit informațiilor Ministerului Afacerilor Interne, din cele 126 de cazuri raportate la poliție cu privire la presupusele comportamente ostile împotriva romilor, nici unul nu a fost confirmat pe parcursul investigațiilor. În opinia Comitetului Consultativ, un astfel de rezultat frapant atestă mai degrabă tehnici de investigare eronate sau lipsa unei metodologii adecvate în tratamentul martorilor, decât absența comportamentului rasist în Moldova. În plus, Comitetul Consultativ rămîne a fi în continuare preocupat de comunicările privind abuzul de putere sau a ostilităților motivate rasial împotriva romilor și membrii comunității musulmane manifestate de către însăși reprezentanții autorităților de aplicare a legii. Deși a fost stabilit un mecanism intern în cadrul Ministerului Afacerilor Interne pentru a lupta împotriva corupției și abuzurilor, Comitetul Consultativ își reiterează opinia potrivit căreia orice entitate mandatată să investigheze plângerile cu privire la comportamentul rasial și conduita necorespunzătoare a colaboratorilor de poliție, trebuie să fie pe deplin independentă, pentru a își îndeplini funcția în mod eficient.

Recomandări

48. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să se asigure că, căile de atac disponibile împotriva infracțiunilor motivate de ură și violență rasială sunt pe larg cunoscute în rândul publicului, în special în rândul grupurilor cel mai des expuse la un astfel de comportament și că funcționarii publici relevanți implicați în aplicarea legii sunt instruiți în mod corespunzător să investigheze, sancționeze și să monitorizeze eficient toate reclamațiile.

49. Comitetul Consultativ solicită autorităților să promoveze în rândul comunităților minoritare încrederea în colaboratorii de poliție, prin creșterea activităților de informare, inclusiv prin angajarea reprezentanților minorităților naționale în poliție, asigurându-se că toate cazurile invocate de abateri și abuz de putere de către polițiști sunt investigate conștiincios, în mod independent și sancționate cu promptitudine.

Articolul 6 al Convenției-cadru

Dreptul de manifestare a propriilor convingeri religioase

Situația curentă

⁴⁴ Vezi Raportul ECRI (op. Cit., Nota de subsol 21), punctul 40

50. Comitetul Consultativ constată cu interes că Liga Islamică din Moldova, care a depus cerere în vederea înregistrării statutului asociației la Ministerul Justiției în anul 2008, a fost înregistrată ca prima asociație musulmană recunoscută legal în martie 2011. După înregistrare au urmat un șir de proteste publice fiind susținute de către unii reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe din Moldova.⁴⁵ Adunarea Spirituală a Musulmanilor din Moldova a decis să se înregistreze în calitate de organizație non-guvernamentală, deoarece cererile repetate de înregistrare ca asociație religioasă nu au fost acceptate.⁴⁶ În timp ce reprezentanții celor aproximativ 17 000 de Musulmani din Moldova, printre care se numără persoane aparținând minorităților naționale, comunică un nivel scăzut de acceptare publică a convingerilor lor religioase de către grupul religios majoritar, iar cazuri de tratament discriminatoriu încă mai există, se consideră că situația, în general, s-a îmbunătățit în ultimii ani. În plus, reprezentanții minorităților naționale fac referire la o serie de avantaje pentru Biserica Ortodoxă, inclusiv alocarea de terenuri și proprietăți pentru construirea caselor adecvate de cult și a cimitirelor, precum și predominarea ortodoxiei în procesul predării religiei în școli (vezi, de asemenea, articolul 12), toate acestea constituind obstacole în calea liberei manifestări a credințelor religioase de către persoanele aparținând minorităților naționale.⁴⁷

Recomandări

51. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să faciliteze înregistrarea organizațiilor religioase a persoanelor aparținând minorităților naționale, în urma consultării cu reprezentanții comunităților în cauză, pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale se pot bucura în mod eficient de dreptul de a-și manifesta convingerile lor în lăcașuri adecvate de cult.

Articolul 9 al Convenției-cadru

Emisia TV și presa scrisă în limbile minorităților

Situația curentă

52. Comitetul Consultativ constată că, începând cu ciclul precedent de monitorizare, emisiile TV și presa scrisă în limbile minorităților au fost reduse, în special la nivel central. Conform prevederilor Codului Audiovizualului, 80% din programele de amploare națională trebuie să fie în limba de stat, în timp ce 20% ar putea fi în alte limbi. Cu toate acestea, cea mai mare parte din cota de 20% revine programelor în limba rusă. Aceasta include, de asemenea, buletinele de știri difuzate de trei ori pe zi,

⁴⁵ Vezi, printre altele, la

http://www.rferl.org/content/moldova_recognition_of_muslims_angers_conservatives/24177283.html.

⁴⁶ Conform Raportului internațional privind Libertatea Religioasă din 2014, grupul nu mai credea într-un rezultat pozitiv, în timp ce Ministerul Justiției făcea referire la depunerea incorectă a setului de documente, motiv din care, cererea a fost respinsă.

⁴⁷ Vezi, de asemenea, Raportul Raportorului Special privind libertatea de religie sau convingeri, Heiner Bielefeldt, A / HRC / 19/60 / Add.2 din 27 ianuarie 2012.

care, necătând la acest fapt, sunt considerate a fi prea scurte, prea superficiale și difuzate la ore nepotrivite. Emisiunilor în alte limbi minoritare combinate revine sub 0,5% din timpul de emisie public de televiziune, care, în mod clar, este insuficient pentru a satisface nevoile unei societăți multilingve.⁴⁸ Reprezentanții minorităților naționale consideră că programele oferite sunt puțin vizionate de comunități, acestea conținând programe de cultură și muzică tradiționale, fără a oferi reprezentanților minorităților naționale posibilitatea de a influența conținutul sau de a spori nivelul de conștientizare privind activitățile lor culturale ulterioare. Mai mult decât atât, nu există ziare importante, reviste, jurnale sau resurse Internet privind știrile din Moldova în limbile bulgară, găgăuză, romani sau ucraineană. Lipsa unei selecții atractive, inclusiv știri regulate și divertisment de calitate pe teme actuale de interes pentru comunitățile minorităților naționale, contribuie la crearea sentimentului de marginalizare rezultând în consumul de mass-media străină de către tot mai multe persoane aparținând minorităților naționale.

53. În conformitate cu articolul 11, alineatul (9) din Codul Audiovizualului, în localitățile în care reprezentanții minorităților naționale constituie majoritatea populației, radiodifuzorii locali și regionali vor asigura difuzarea unor programe în limba de stat în proporție de nu mai puțin de 20% din serviciul de programe, 80% fiind lăsată la latitudinea emițătorului. Compania TV și radio din Taraclia, de exemplu, oferă emisiuni suplimentare în limba bulgară, cu toate acestea, frecvențele sale nu acoperă toate zonele din acest raion. Dificultăți în acest sens au fost raportate în Găgăuzia și în raionul Cahul, astfel, regiunea de sud comunicând că încă nu a fost echipată cu instalațiile tehnice necesare pentru tranziția la televiziunea digitală. De facto, marea majoritate a programelor regionale și locale TV și radio sunt difuzate în limba rusă, de multe ori prin retransmisia emisiunilor produse în altă parte. Conform relatărilor, există o capacitate tehnică foarte limitată la nivel local și o lipsă gravă de finanțare pentru a produce programe de calitate în limbile minorităților, în special, în timpul procesului de digitalizare. Comitetul Consultativ consideră esențial ca profesioniștii mass-media și jurnaliștii să obțină o formare adecvată întru creșterea gradului de conștientizare și sensibilitate față de nevoile specifice actuale și preocupările diverselor grupuri din societate, precum și să se asigure că acestea sunt în măsură să prezinte comunitățile minoritare ca parte integrantă a societății, inclusiv prin implicarea activă a reprezentanților în pregătirea și prezentarea programelor principale în limbile minoritare.

54. Comitetul Consultativ salută, în acest context, eforturile Consiliului Coordonator al Audiovizualului pentru punerea în aplicare a proiectelor care vizează promovarea programelor TV și radio în limbile minorităților, inclusiv pentru sprijinul acordat întru crearea canalului pentru copii în limba găgăuză. Comitetul constată că, conform Consiliului sus-menționat care este responsabil de monitorizarea conținutului mass-

⁴⁸ Săptămânal, sunt difuzate emisiuni în l. ucraineană a câte 30 de minute și lunare, în limba bulgară, găgăuză și Romani a câte 30 de minute.

media audiovizuale privind posibile încălcări ale Codului Audiovizualului, au existat doar două cazuri privind lipsa de respect față de minoritățile naționale în ultimii doi ani, informație ce pare a nu coincide cu opinia unanimă expusă în rapoartele reprezentanților minorităților naționale și a societății civile, potrivit cărora, mass-media joacă un rol important în propagarea stereotipurilor și formarea unor atitudini ostile împotriva unor minorități, fără a acorda atenție responsabilităților etice. În opinia lor, mediul mass-media în ansamblu, în cazul în care peste 70% din punctele de vânzare sunt dominate de o singură persoană, nu este propice pluralismului mediatic și prezintă un dezavantaj pentru furnizorii independenți și cei care se adresează audiențelor minoritare. Proiecte de amendamente la Codul Audiovizualului din 2011 care vizează îmbunătățirea transparenței proprietății mass-media, libertatea editorială, pluralismul mass-media și independența Consiliului Coordonator al Audiovizualului nu au fost încă adoptate.⁴⁹ Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare încercările evidente din 2014 a grupurilor politice și de afaceri de-a influența libertatea editorială a mass-media.⁵⁰

Recomandări

55. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să sporească semnificativ accesul la emisie și presa scrisă în limbile minoritare, în special cele ale grupurilor puțin numeroase și la nivel regional, și să se asigure că programele calitative de interes pentru comunitățile minorităților naționale sunt disponibile în mod eficient în serviciul public de radio și de televiziune la toate nivelurile, inclusiv prin utilizarea de subtitrări.

56. Comitetul Consultativ cheamă în continuare autoritățile să ia toate măsurile necesare în vederea promovării unui mediu pluralist în mass-media, unde diversitatea este prezentată ca parte integrantă și de valoare a societății, inclusiv prin formarea și recrutarea persoanelor aparținând minorităților naționale în serviciile publice de radio și de televiziune.

Articolul 10 al Convenției-cadru

Utilizarea limbilor minoritare la nivel central și local

Situația curentă

⁴⁹ Vezi, printre altele, prezentarea Centrului Independent de Jurnalism din 28 martie 2016 la <http://media-azi.md/en/stiri/ijc-submitted-authorities-set-recommendations-preventing-concentration-mass-media-ownership>.

⁵⁰ Vezi, de asemenea, Raportul de progres (op. Cit. Nota de subsol 37), p. 5.

57. Legea din 1989 cu privire la funcționarea limbilor, care, deși este considerată pe larg a fi depășită,⁵¹ rămâne în vigoare și stabilește limba de stat cu alfabetul latin ca fiind singura limbă oficială, iar rusa - „limbă de comunicare interetnică”, aceasta având menirea de a „asigura un bilingvism național-rus și rus-național real”.⁵² În timp ce găgăuza are statut de limbă co-oficială în Găgăuzia, alte limbi minoritare sunt mult mai puțin protejate.⁵³ Articolul 6 din Lege asigură posibilitatea cetățenilor de a alege fie utilizarea limbii ruse, fie a limbii de stat (sau găgăuză în Găgăuzia) în relația cu autoritățile administrative centrale. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ observă că punerea în aplicare a acestor prevederi rămâne a fi inconsecventă în întreaga țară. Consiliul pentru egalitate a constatat discriminare pe criteriu de limbă, în special în ceea ce privește accesul la justiție, invocând o serie de cazuri în care instanțele au refuzat să răspundă la plângerile înaintate în limba rusă, referindu-se la articolul 24 alineatul (2) din Codul de Procedură Civilă și posibila utilizare a serviciilor de interpretare.⁵⁴ Conform relatărilor, limba găgăuză este utilizată foarte rar în comunicările oficiale și mai puțin în corespondența scrisă, în pofida statutului său special în Găgăuzia.

58. Comitetul Consultativ recunoaște dificultățile practice întâlnite de diferite instituții în asigurarea punerii în aplicare a dreptului persoanelor de a alege limba de comunicare în relația cu autoritățile centrale în special, deoarece, conform relatărilor, a devenit o provocare tot mai mare de a identifica personal adecvat, care să cunoască bine ambele limbi. Comitetul, de asemenea, constată cu îngrijorare că serviciile interpreților, adesea necesare pentru implementarea legii, constituie un angajament din punct de vedere financiar greu și nu sunt prevăzute în procesele de alocare a bugetului de către administrațiile de la toate nivelurile. Lipsa de coerență în ceea ce privește punerea în aplicare a legislației lingvistice de către instituțiile publice este demonstrată și de site-urile web oficiale ale instituțiilor respective. Site-ul Ministerului Culturii este disponibil în limba de stat și în limba engleză (vezi articolul 5), în timp ce Ministerul Afacerilor Interne administrează site-ul său doar în limba de stat, creând astfel probleme de acces la informație pentru persoanele aparținând minorităților naționale. Consiliul pentru egalitate și Biroul avocatului parlamentar își administrează site-urile în limba de stat și în limba rusă (pe lângă limba engleză), ceea ce este foarte binevenit.⁵⁵

⁵¹ Vezi, de exemplu, p. 14 din Raportul de stat, care se referă la monitorizarea desfășurată de Biroul Relații Interetnice în 2012.

⁵² Vezi, articolul 3 din Legea nr-3465 XI din 1 septembrie 1989 „privind funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova” (denumită în continuare Legea privind Limbile)

⁵³ Articolul 4 din Legea privind Limbile garantează utilizarea „ucraineană, rusă, bulgară, ebraică, idiș, limbile romani și limbi ale altor grupuri etnice care trăiesc pe teritoriul Republicii, pentru satisfacerea necesităților național-culturale”.

⁵⁴ Vezi Raportul de activitate al Consiliului pentru Egalitate 2013 op. cit., p. 24.

⁵⁵ Comitetul Consultativ a fost informat că, de exemplu, 33% din totalul de plângeri la Biroul Ombudsmanului în 2015 au fost primite în limba de stat, în timp ce în Biroul de la Comrat, 87% dintre plângeri au fost făcute în limba rusă.

59. Cadrul legislativ prevede în continuare că, în localitățile în care persoanele aparținând minorităților bulgare, rusă și ucraineană constituie majoritatea populației, „este utilizată limba maternă sau alte limbi convenabile”.⁵⁶ Cu toate acestea, nivelul de punere în aplicare a acestei prevederi, de asemenea, variază în mod semnificativ. În unele zone cum ar fi Taraclia și Bălți, rusa este vorbită în relațiile cu autoritățile administrative locale, chiar până în momentul în care apar probleme legate de discriminarea lingvistică față de vorbitorii limbii de stat.⁵⁷ În ceea ce privește limba ucraineană, reprezentanții minorităților raportează că există o utilizare foarte mică a acestei limbi în comunicarea oficială din satele lor. Comitetul Consultativ regretă faptul că, potrivit comunicărilor, limba Romani nu este utilizată în careva contacte oficiale, nici măcar în localitățile din Otaci unde romii constituie majoritatea populației. Consiliul constată cu îngrijorare că scopul „bilingualismului real” pare să fi condus la o situație în care vorbitorii limbilor mai puțin utilizate sunt asimilați, fie de unul dintre cele două grupuri lingvistice mai mari, în rezultat devenind monolingvi. Din moment ce numărul vorbitorilor bilingvi - de limba de stat și de limba rusă este în scădere (vezi, de asemenea, articolul 14), Comitetul Consultativ consideră că obiectivul „bilingualismului real” nu a fost atins. Aceasta a contribuit mai degrabă la formarea a două domenii publice paralele ce se exclud reciproc, care se bazează fie pe limba de stat sau pe limba rusă ca limbă principală de comunicare, astfel cimentând și consolidând diviziunile existente.

60. Comitetul Consultativ constată, de asemenea, că au fost depuse eforturi în vederea ratificării Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare, adoptată în 1992, semnată de Republica Moldova în anul 2002, care urmează a fi ratificată în conformitate cu angajamentele de preaderare ale Moldovei față de Consiliul Europei.⁵⁸ A fost elaborată o listă coordonată a prevederilor Cartei, ca angajamente ale statului, care vizează opt limbi.⁵⁹ Comitetul Consultativ înțelege că, urmând o serie de studii de fezabilitate, o trecere în revistă a rezultatelor implicărilor financiare este în curs de desfășurare. Comitetul regretă că nu au existat rezultate tangibile, în măsura în care ratificarea Cartei se consideră benefică, în special, pentru protejarea și păstrarea durabilă a limbilor minoritare utilizate mai rar, inclusiv găgăuză, idiș, tătară și romani, ca parte a patrimoniului cultural unic al Moldovei.

Recomandări

61. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să pună în aplicare mai consecvent drepturile prevăzute la articolul 10 alineatul (2) din Convenția-cadru, garantând că utilizarea limbilor minoritare în relațiile oficiale cu autoritățile locale este facilitată în

⁵⁶ Vezi art. 6(2) din Legea privind Limbile.

⁵⁷ Consiliul Egalității a depistat cazuri de discriminare lingvistică, de exemplu, atunci când autoritățile orașului Bălți au refuzat să răspundă la o cerere în limba de stat (decizia din 2 decembrie 2012).

⁵⁸ ETS No 148, http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/AboutCharter/Promoting_Ratification_en.asp.

⁵⁹ Acestea sunt bulgară, găgăuză, germană, poloneză, romani, rusă, ucraineană și idiș.

mod activ în efortul de a se adapta diversității lingvistice în țară prin promovarea eficientă a multilingvismului.

62. Comitetul Consultativ solicită autorităților să acorde prioritate recrutării, la nivel local, a funcționarilor publici care cunosc limbile minoritare, pe lângă angajarea interpreților, pentru a se asigura că utilizarea activă a tuturor limbilor minoritare este încurajată în sfera publică și în comunicarea oficială cu angajații municipali acolo unde este cazul.

Articolul 11 al Convenției-cadru

Datele cu caracter personal

Situația curentă

63. Drept urmare a modificărilor la Legea privind actele de identitate și Sistemul național de pașapoarte adoptate în decembrie 2012, numele personale în documentele de identitate eliberate începând cu martie 2013 sunt înregistrate doar în limba de stat, în pofida faptului că titlurile pe teren sunt indicate atât în limba de stat, cât și în rusă (în grafie chirilică).⁶⁰ Conform relatărilor, modificările au fost adoptate necâtând la obiecțiile formulate repetat de reprezentanții minorităților naționale (vezi, de asemenea, articolul 15), cu explicația că formatul mic al buletinului de identitate, care este în conformitate cu reglementările Uniunii Europene, nu a permis utilizarea mai multor limbi. Comitetul Consultativ subliniază faptul că practica din statele membre ale Uniunii Europene arată că, într-adevăr, pot fi folosite diferite limbi și grafii în paralel, fără nici un obstacol. În plus, Comitetul reiterează punctul său de vedere precum că alfabetul este o parte integrantă a limbii minoritare și nu trebuie să fie supus unei reguli separate.⁶¹ Mai mult decât atât, s-a raportat că nu au fost întreprinse eforturi pentru a se asigura că transcrierea numelor din limba rusă în grafia latină se face în mod constant și în conformitate cu standardele internaționale unificate. Ca rezultat, aceleași nume sunt scrise în mod diferit de diverse autorități care emit documente, fapt ce are consecințe practice semnificative pentru deținătorii de documente, cum ar fi în cazul când titlul de proprietate trebuie să fie confirmat sau în cadrul unei proceduri de moștenire.

64. Cu toate că, potrivit articolului 11 din Convenția-cadru, autoritățile pot solicita ca documentele de identitate personale să conțină o transcriere fonetică a numelui personal în limba oficială, Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare relatările cu privire la practica de ajustare a numelor personale în conformitate cu normele limbii

⁶⁰ Articolul 3 alineatul (6) din Legea nr. 304 din 26 decembrie 2012 prevede că cartea de identitate se completează în limba de stat, în timp ce articolul 3 alineatul (7) prevede că titlurile de teren urmează să fie scrise în limba de stat și în limba rusă. Înainte de martie 2013, cărțile de identitate au fost eliberate în limba de stat pe partea din față, în timp ce câmpurile au fost indicate și completate în limba rusă (alfabet chirilic) și limba engleză pe verso. Cărțile de identitate eliberate în limba de stat și în limba rusă, conform legislației anterioare, rămân valabile până la data expirării.

⁶¹ Vezi Comentariul tematic No. 3 op.cit., Punctul 60

de stat, care, drept rezultat, suferă uneori modificări substanțiale, cum ar fi de la „Serghei” în „Sergiu”. În plus, s-a comunicat că doar diacriticele limbii de stat sunt folosite, schimbând astfel numele găgăuz „Güüllü” în „Ghiuliu” sau „Kürkcü” în „Chiurciu”, de exemplu. Comitetul Consultativ consideră că noua practică ridică probleme serioase în ceea ce privește dreptul de a utiliza numele unei persoane într-o limbă minoritară și recunoașterea acesteia în mod oficial, fapt ce este considerat, în general, un drept lingvistic de bază, strâns legat de identitatea și demnitatea personală.⁶²

65. Mai mult decât atât, din momentul modificării legislative menționate mai sus, numele personale în documentele de identitate sunt introduse în mod exclusiv conform unui acord de scriere binară a numelui, fapt care nu mai permite posibilitatea de a introduce patronime, nume de mijloc sau alte nume suplimentare.⁶³ Această modificare este motiv de îngrijorare profundă nu doar pentru persoanele aparținând minorităților naționale din Rusia, Ucraina și alte etnii care folosesc tradițiile limbii slave, ci și pentru romii care, de exemplu, locuiesc mai bine de zece ani în regiunile cu populație vorbitoare de limba rusă și adoptă tradiția de a purta numele după tată ca parte integrantă a numelor lor personale. Comitetul Consultativ constată cu interes o decizie eliberată de către Judecătoria Rîșcani din Chișinău drept urmare a unei plângeri de către o persoană căreia i s-a eliberat buletinul de identitate și nu conținea patronimicul. Instanța a dispus ca organul respectiv să reemită documentul de identitate cu numele complet al persoanei, în conformitate cu cadrul legislativ aplicabil.⁶⁴ Conform relatărilor, Curtea de Apel Chișinău a respins această decizie în luna aprilie 2016, argumentînd că organul respectiv nu putea emite documentul cu patronimic, deoarece formularul corespunzător nu conținea această informație.⁶⁵

Recomandări

66. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să ia toate măsurile necesare, inclusiv prin elaborarea unui cadru legislativ coerent, pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale dețin numele lor personale fiind recunoscute oficial în limbile minoritare, inclusiv în documentele lor de identitate, în conformitate cu articolul 11 din Convenția-cadru. Comitetul solicită în mod deosebit autorităților să se asigure că standardele internaționale privind transliterarea și transcrierea numelor sunt respectate, prin utilizarea deplină a facilităților tehnologice contemporane în utilizarea diacriticelor.

⁶² Vezi, printre alte documente, Comentariu tematic nr 3 op.cit., Punctul 61.

⁶³ Vezi articolul 3 alineatul (2) litera (g) și (h) din Legea nr. 304 din 26 decembrie 2012.

⁶⁴ Vezi Decizia nr. 3-183 / 2015 din 14 august 2015 cu referire, printre altele, la articolul 16 alineatul (3) din Legea privind minoritățile naționale, precum și articolul 11 alineatul (1) din Convenția-cadru.

⁶⁵ La cea din 25 mai 2016, decizia nu este încă publică.

Semnele si inscripțiile topografice

Situația curentă

67. Comitetul Consultativ constată că, în general, inscripțiile topografice sunt în limba de stat, fapt ce pare a nu fie în conformitate cu articolul 10 din Legea privind minoritățile naționale.⁶⁶ În unele regiuni, conform relatărilor, inscripțiile topografice sunt în limba rusă, limba ucraineană fiind, de asemenea, uneori vizibilă, cum ar fi în cazul denumirii unei școli sau a unei clădiri publice. Cu toate acestea, normele cu privire la indicatoarele bilingve sau trilingve nu sunt aplicate sistematic, iar persoanele aparținând minorităților naționale nu cunosc mecanisme disponibile conform cărora ar putea adresa astfel de cereri. Aceste persoane comunică că indicatoarele disponibile, puține la număr, există de mai mulți ani, fără a fi menținute și, uneori, fiind afișate cu greșeli de ortografie. Comitetul Consultativ regretă această aparentă lipsă de apreciere pentru rolul important pe care îl poate avea utilizarea limbilor minoritare în denumiri pentru dezvoltarea sentimentului de incluziune în rândul populației și pentru a demonstra că, caracterul divers al unei regiuni specifice este recunoscut și apreciat.

68. Comitetul Consultativ mai constată că, regulile stricte de inscripție în limba de stat sunt, de asemenea, aplicate la semnele topografice ceea ce este regretabil, dat fiind faptul că transformarea denumirilor tradiționale poate fi interpretată ca lipsă de respect și lipsă de apreciere a identității specifice și istoriei unei localități.⁶⁷ Recunoscând în același timp necesitatea păstrării listelor oficiale a denumirilor de localități în scopuri administrative, Comitetul Consultativ constată că utilizarea exclusivă a limbii de stat a rezultat într-o situație în care utilizarea oficială a limbilor minoritare este împiedicată. Comitetul mai constată decizia Consiliului Coordonar al Audiovizualului din ianuarie 2016 prin care sunt criticate 13 canale de televiziune pentru faptul că au greșit denumirile de localități în cadrul emisiunilor lor în limba rusă.⁶⁸ Comitetul Consultativ notează cu interes că, pe marginea acestei chestiuni s-a solicitat examinarea din punct de vedere lingvistic a situației de către Academia de Științe. Deși este apreciată decizia de a solicita consultanță de specialitate cu privire la o chestiune complexă, se consideră esențial a se lua în considerare semnificația simbolică a denumirilor de localități într-un mediu multilingv și a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale sunt consultate, iar opiniile și preocupările lor sunt luate în considerare întru identificarea unei soluții adecvate.

⁶⁶ Articolul 10 din Legea nr. 382-XV a Republicii Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor (iulie 2001) prevede: "Se indică denumirea localităților, străzilor, instituțiilor și locurilor publice în limbile moldovenească și rusă și, în localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie, de asemenea, în alte limbi oficiale, stabilite de legile respective".

⁶⁷ Localitățile găgăuze "Komrat" și "Kıpçak", de exemplu, sunt denumite "Comrat" și "Copeac".

⁶⁸ Vezi decizia din 21 ianuarie 2016, subliniind, printre altele, că utilizarea termenului "Chisnov" pentru capitala este incorectă, chiar și atunci când sunt utilizate în programele de limbă rusă, și ar trebui să fie în schimb "Chișinău" ca pe lista oficială a denumirilor de localități. <http://www.cca.md/files/D.1-1%20din%2021%20ianuarie%202016.pdf>.

Recomandări

69. Comitetul Consultativ solicită autorităților să sporească gradul de conștientizare cu privire la cadrul legislativ în vigoare în domeniul utilizării limbilor minoritare în topografie, precum și să promoveze o colaborare eficientă între autoritățile locale și reprezentanții populației privind instalarea indicatoarelor bilingve sau trilingve în localitățile relevante, drept dovadă semnificativă a prezenței diversității și aprecierii acesteia.

70. Comitetul Consultativ solicită în continuare autorităților să evalueze în mod exhaustiv, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, practica actuală în ceea ce privește utilizarea convențiilor pentru denumiri și listele oficiale ale denumirilor de localități, precum și să dezvolte un sistem pentru utilizarea denumirilor de localități în limbile minoritare, aceasta fiind în conformitate cu articolul 11 din Convenția-cadru.

Articolul 12 al Convenției-cadru**Materialele didactice, instruirea cadrelor didactice și educația interculturală***Situația curentă*

71. Comitetul Consultativ constată cu satisfacție eforturile întreprinse de autorități privind asigurarea școlilor cu predare în limbile minoritare cu manuale și materiale didactice. Cu toate acestea, există o serie de neajunsuri importante. Manualele școlare în limbile minoritare sunt furnizate doar pentru clasele I – IX-a și doar pentru studierea limbii și literaturii. Potrivit surselor, acestea se bazează pe o metodologie de învățare a limbilor depășită și sunt revizuite cu mult mai rar decât alte manuale. Manuale pentru studierea culturilor minoritare nu există și încă nu a fost adoptat curriculum la aceste discipline. Manualele școlare utilizate în școlile cu predare în limba rusă sunt traduse din limba de stat și, potrivit reprezentanților minorităților naționale, conțin anumite greșeli care nu au fost corectate în ciuda solicitărilor repetate. În opinia lor, stabilirea contactului și conlucrarea cu Ministerul Educației au devenit mult mai grele din momentul închiderii Departamentului pentru limbile minoritare care a existat până în 2007. Comitetul Consultativ salută propunerea recentă a Biroului Relații Interetnice privind reintroducerea funcțiilor de specialiști în limbile minoritare în cadrul Ministerului Educației, pentru a se asigura că standardele educaționale și curriculum privind limbile specifice pot fi mai bine coordonate la nivel ministerial, în consultare cu directorii școlilor respective și a comunităților.

72. Potrivit reprezentanților minorităților naționale, numărul de facilități adecvate pentru pregătirea cadrelor didactice în școlile cu predare în limba rusă, unde sunt

predat limbile minorităților naționale, este, de asemenea, în scădere. Ca urmare a închiderii Departamentului de filologie bulgară a Universității din Chișinău, precum și a Colegiului din Taraclia, profesori de limbă bulgară pot fi pregătiți doar la Universitatea din Taraclia, care, în ciuda existenței sale din 2004, nu a fost încă acreditată. Conform relatărilor, este deosebit de problematic de a recruta cadre didactice instruite în mod adecvat pentru predarea matematicii, fizicii și altor științe exacte în școlile cu predare în limba rusă. Ca rezultat, vârsta înaintată a profesorilor și lipsa calificării acestora vădite în ultimii ani sunt prezentate drept motive importante privind scăderea numărului de studenți la astfel de școli (vezi Articolul 14).⁶⁹

73. Comitetul Consultativ regretă faptul că, în general, foarte puțină informație cu privire la diversitatea societății moldovenești este conținută în programa școlară și manualele utilizate în școlile publice. În contextul diferențelor ideologice, eforturile de a conveni asupra unui curriculum la istoria Moldovei au eșuat. Potrivit reprezentanților minorităților naționale, în școli este predată doar „istoria românilor” cu mici sau neînsemnate referiri la alte culturi și identități, ajungându-se astfel la sentimentul de a fi trecute cu vederea și marginalizate. Aceasta nu va conduce la formarea unei societăți integrate în care persoanele aparținând minorităților naționale sunt percepute ca fiind o parte integrantă (vezi articolul 6).⁷⁰ În plus, profesorii nu sunt întotdeauna bine pregătiți pentru a face față diversității lingvistice în sălile de clasă și a promova în mod adecvat respectul și dialogul intercultural. Mai mult decât atât, au fost raportate atitudini neprietenoase în rândul profesorilor față de elevii romi, precum și cazuri de maltratare sau agresiune din partea altor elevi care sunt frecvent abordate inadecvat.⁷¹

74. Comitetul Consultativ constată în continuare că, potrivit relatărilor, studiarea religiei în școli, opțional, încă pare să reflecte în principal Ortodoxia, astfel că, curriculumul la această disciplină se bazează pe informații, în special, din partea Bisericii Ortodoxe din Moldova, iar copiii care nu frecventează aceste ore nu sunt întotdeauna protejați în mod eficient împotriva posibilei presiuni din partea administrației școlii.⁷²

Recomandări

75. Comitetul Consultativ recomandă autorităților să se asigure că procesul de predare a limbilor minoritare este susținut prin asigurarea adecvată cu materiale didactice și că există oportunități eficiente pentru pregătirea în mod adecvat a profesorilor calificați la toate disciplinele, inclusiv a profesorilor care predau limbile

⁶⁹ Vezi prezentarea generală în raportul de stat, p. 55.

⁷⁰ Comitetul Consultativ a fost uimit să afle că, într-adevăr manualele de istorie nu conțin informații despre istoria Holocaustului și efectele sale asupra societății moldovenești.

⁷¹ Vezi Studiul privind situația femeilor și fetelor romi (op. Cit. Nota de subsol 19), p. 19 și 30 și urm.

⁷² Vezi, de asemenea, Raport al raportorului special privind libertatea de religie sau convingeri, op. cit

minorităților puțin numeroase, în special pentru introducerea unor metodologii de predare multilingve.

76. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să se asigure că programele și manualele reflectă în mod adecvat diversitatea societății moldovenești, inclusiv în ceea ce privește aprecierea mai multor perspective în istorie, și că profesorii din toate școlile sunt instruiți în mod eficient pentru a adapta diversitatea în clasă și a promova respectul și dialogul intercultural.

Accesul egal la educație

Situația curentă

77. Comitetul Consultativ salută eforturile întreprinse privind îmbunătățirea accesului romilor la educație, în special prin acordarea atenției sporite înscrierii în școlile primare.⁷³ Într-adevăr, în timp ce numărul elevilor de etnie romă a crescut ca rezultat, în special, datorită angajării mediatorilor comunitari romi și a societății civile, sub-reprezentarea rămâne a fi o problemă majoră, în special la nivel preșcolar. Cercetarea comprehensivă în ceea ce privește accesul copiilor de etnie romă la educație indică o varietate de obstacole interdependente, cum ar fi nivelul ridicat de sărăcie, inaccesibilitatea la costurile ascunse ale educației, probleme practice cu mijloacele de transport în localitățile mai izolate și de multe ori slab-dezvoltate, precum și persistența educației de calitate foarte joasă pentru romi care contribuie la fenomenul abandonului școlar.⁷⁴ Fetele rome sunt afectate în mod disproporționat, dintre cele cu vârsta cuprinsă între 16 și 24 de ani, doar 63% sunt instruite, comparativ cu femeile din această grupă de vârstă care nu sunt de etnie romă și constituie 99%.⁷⁵ Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare relatările privind cazurile de segregare în educație care continuă în 2016, în Otaci, unde copiii romi sunt instruiți toți împreună într-o singură clasă, calitatea educației fiind semnificativ mai scăzută.⁷⁶ Mai mult decât atât, Comitetul Consultativ înțelege că neutilizarea limbii romani în școli, lipsa cadrelor didactice și asistenților din învățământ cu astfel de competențe specifice constituie, de asemenea, o barieră pentru copiii de etnie romă care vorbesc adesea romani acasă, dar frecventează școlile cu predare fie în limba rusă, fie în limba de stat.⁷⁷

78. Comitetul Consultativ constată în continuare preocupările exprimate de Consiliul pentru egalitate în ceea ce privește principiul conform căruia „banii urmează

⁷³ Conform publicației ONU din 2013 „Romii în Republica Moldova”, 52% dintre fetele rome și 55% dintre băieții romi frecventează școala primară, iar 14% (respectiv 17%) frecventează școala secundară.

⁷⁴ Vezi Studiul privind situația femeilor rome și a fetelor (op. Cit. Nota de subsol 19), p. 31

⁷⁵ Vezi „Romii în Republica Moldova” (op. Cit. Nota de subsol 74), p. 22; 77% dintre bărbații romi între 16 și 24 de ani sunt instruiți.

⁷⁶ Un raport al UNICEF din 2010 a indicat, de asemenea, cazuri repetate de segregare în alte localități, cum ar fi în raioanele Edineț și Leova, și la Chișinău.

⁷⁷ Potrivit reprezentanților minorităților naționale și ai societății civile, aproximativ 60% dintre romii din Moldova vorbesc romani acasă.

elevul”, inclus în noul Cod al Educației intrat în vigoare în noiembrie 2014. În opinia Consiliului, acest principiu nu ia în considerare suficient faptul că persoanele aparținând minorităților naționale care au frecventat cursuri suplimentare de limbă și cultură (cum ar fi în limbile bulgară, găgăuză, rusă și ucraineană, vezi articolul 14) urmează un program mai greu, implicând mai multă muncă din partea cadrelor didactice și administrația școlii, și, prin urmare, necesitând mai multe fonduri. Comitetul Consultativ constată propunerea făcută de Consiliul pentru egalitate privind modificarea noului Cod al Educației pentru a aborda această situație de discriminare indirectă în ceea ce privește accesul la educație.⁷⁸

Recomandări

79. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să abordeze în mod cuprinzător obstacolele persistente privind accesul egal la educație cu care se confruntă copiii romi în cooperare cu ministerele de resort și autoritățile locale, precum și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale. Cazurile de segregare în educație trebuie să fie oprite fără întârziere și luate măsuri eficiente, inclusiv prin angajarea de profesori și asistenți în învățământ instruiți corespunzător, care să urmărească și să sprijine eforturile actuale ale societății civile față de educație incluzivă.

80. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să abordeze deficiențele în noul Cod al educației identificate de Consiliul pentru egalitate, inclusiv în ceea ce privește accesul egal la educație.

Articolul 14 al Convenției-cadru

Însușirea limbilor minoritare și studierea în limbile minoritare

Situația curentă

81. Comitetul Consultativ menționează cu satisfacție sprijinul continuu pentru învățământul în limba minorităților în școlile din Moldova. În conformitate cu articolul 6 din Legea cu privire la minoritățile naționale, statutul special al limbii ruse este, de asemenea, ancorat în sistemul de învățământ, unde instruirea în limba rusă de la nivelul preșcolar până la cel universitar este garantată. În total, există 259 de școli în care limba rusă constituie mediu de instruire. În unele dintre aceste școli sunt predate alte limbi minoritare, adițional, timp de patru ore pe săptămână (trei ore pentru limba și literatura minoritară și o oră pentru cultura minoritară).⁷⁹ În plus, există două școli care au pilotat utilizarea limbii ucrainene ca mediu de instruire la anumite discipline și o școală care a pilotat instruirea în limba bulgară la nivel primar.

⁷⁸ Vezi Raportul de activitate al Consiliului pentru Egalitate pentru anul 2014, p. 12

⁷⁹ În anul școlar 2015-2016, găgăuză este predată în 48 de școli, limba ucraineană – în 42, bulgară- în 30, ebraică și idiș în două și germană și poloneză împreună - în una.

Cu toate acestea, sistemul de învățământ oferă prea puține oportunități pentru persoanele aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor la un nivel satisfăcător. Mai mult decât atât, faptul că o astfel de opțiune este disponibilă numai în școlile cu predare în limbă rusă limitează alegerea lor în ceea ce privește noile oportunități educaționale și de angajare. Având în vedere deficiențele în predarea limbii de stat în școlile de limbă rusă (vezi mai jos), multe persoane aparținând minorităților naționale se simt obligate să aleagă, fie a renunța la dreptul lor garantat la educație în limba minorităților prin înscrierea într-o școală de limbă de stat, fie a frecventa o școală cu predare în limba sa minoritară, fiind conștienți de faptul că viitorul lor profesional în Moldova va fi compromis de nivelul scăzut de cunoaștere a limbii de stat (vezi, de asemenea, articolul 15).

82. Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare că persoanele aparținând minorităților naționale se confruntă cu un nivel în scădere al educației calitative atât în limbile minoritare, cât și în limba rusă. Deficiențele persistente în școlile cu predare în limbile minoritare în ceea ce privește aprovizionarea adecvată cu materiale didactice și oportunități de formare a cadrelor didactice (vezi articolul 12) au condus la o reducere, în ultimii ani, a numărului de elevi la astfel de școli.⁸⁰ Temerile pentru menținerea școlilor sunt agravate de intrarea în vigoare, în 2014, a noului Cod al Educației și a regulamentelor recente ale Ministerului Educației, care prevăd reguli mai stricte în ceea ce privește numărul minim de elevi necesar pentru a menține un liceu.⁸¹ Deși au fost întreprinse eforturi pentru a evita închiderea școlilor cu predare în limbile minoritare, în special atunci când acestea constituie singura opțiune pentru a studia în limbile minoritare într-o anumită localitate, lipsa securității juridice în ceea ce privește continuitatea acestor școli a condus la o semnificativă îngrijorare în rândul părinților. În plus, noul Cod prevede o recertificare a tuturor directorilor de școală, care urmează să fie efectuată în limba de stat, astfel, mulți dintre directorii actuali plasându-se într-o poziție foarte dezavantajată.

83. Comitetul Consultativ consideră că, concentrarea școlilor, care poate fi, în unele cazuri, argument rezonabil pentru declinul general a numărului de elevi, nu trebuie să conducă neapărat la asimilare, temere pe care o au unii reprezentanți ai minorităților naționale. Într-adevăr, fiind însoțită de măsuri specifice pentru a garanta continuarea educației în limbile minorităților, precum și de promovarea metodelor educaționale bilingve și multilingve, concentrarea școlilor poate oferi oportunități pentru copiii din diverse medii lingvistice să-și continue educația promovând în același timp înțelegerea și conștiințizarea interculturală. Cu toate acestea, este esențial ca integrarea unităților școlare mici cu predare în limbile minorităților naționale în unități organizatorice mai mari și multilingve să se desfășoare treptat și în strânsă consultare cu administrațiile școlare respective și cadrele didactice pentru

⁸⁰ Vezi, de asemenea, informații furnizate în raportul de stat, p. 55

⁸¹ Potrivit reprezentanților minorităților naționale, noile reglementări prevăd că, liceele din mediul urban trebuie să fie în măsură să completeze două clase a câte 25 de elevi pe an pentru a rămâne deschisă. În mediul rural, numărul este redus la 20 de elevi în clasă.

a se asigura că punctele de vedere ale părinților și elevilor sunt luate în considerare eficient. De asemenea, trebuie asigurat faptul că deplasarea la școli nu devine prea dificilă drept urmare acestor concentrări școlare.

84. Comitetul Consultativ salută eforturile actuale privind restabilirea fostului Departament pentru limbile minoritare în cadrul Ministerului Educației și recrutarea specialiștilor care să cunoască diferite limbi pentru a se asigura că standardele educației în școlile cu predare în limbile minoritare sunt monitorizate în mod eficient și se acordă o atenție sporită educației de înaltă calitate. Comitetul constată cu satisfacție creșterea substanțială a sprijinului acordat învățământului și cercetării în limba găgăuză, precum și intenția de a deschide grădinițe cu predare în limba găgăuză și bulgară la Comrat și Taraclia. Cu toate acestea, Comitetul exprimă îngrijorarea că, studiarea limbii romani nu este inclusă în toate școlile și, aparent, nu s-a depus nici un efort pentru a elabora un curriculum corespunzător sau a pregăti profesori și asistenți educaționali pentru însușirea limbii romani și studiarea în această limbă.

85. Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare că, în ceea ce privește accesul la învățământul universitar și formarea profesională a persoanelor aparținând minorităților naționale, oportunitățile sunt mai puține. Urmare modificărilor anterioare introduse la Codul Educației, facultățile cu predare în limba rusă reduc cursurile și transpun modulele în limba de stat. Pe lângă efectul produs de această evoluție asupra accesului persoanelor aparținând minorităților naționale la servicii (vezi articolul 15) și punerea în aplicare a legislației lingvistice (vezi articolul 10), Comitetul Consultativ constată, de asemenea, cu îngrijorare că un număr tot mai mare de absolvenți ai școlilor cu predare în limba rusă decid să plece din Moldova pentru a-și continua studiile, deoarece, în opinia lor, posibilitățile de a avea un viitor în Republica Moldova sunt tot mai limitate. Numărul deosebit de mare de burse oferite pentru a studia în străinătate disponibile le sprijină această alegere.⁸²

Recomandări

86. Comitetului Consultativ îndeamnă autoritățile să dialogheze strâns cu reprezentanții minorităților naționale, părinții și administrația școlilor întru sporirea oportunităților disponibile de studiere în limbile minoritare prin introducerea unor

⁸² Comitetul Consultativ a aflat că există 600 de burse disponibile în fiecare an pentru cetățenii Republicii Moldova pentru a studia în Bulgaria, iar circa 200 de burse sunt disponibile pentru studii în Federația Rusă. În plus, există 5 000 de burse pentru cetățenii Moldovei de-a studia în România, cu toate că acestea sunt disponibile doar etnicilor români. În plus, alte 85 de burse sunt disponibile pentru persoanele din întreaga lume care nu sunt de etnie română. Cu toate acestea, până în 2013, această opțiune nu a fost disponibilă pentru cetățenii Republicii Moldova. Ca urmare a unei plângeri în 2013 la Consiliul Național Român privind Combaterea Discriminării, aceste burse au devenit disponibile și pentru solicitanții care sunt cetățeni ai Republicii Moldova. A se vedea Decizia nr. 663/13.11.2013 din 13 noiembrie 2013 a Consiliului Național Român pentru Combaterea Discriminării.

metodologii moderne de predare bilingvă și multilingvă, precum și prin promovarea învățării de înaltă calitate a diferitor limbi în medii educaționale integrate.

87. Comitetul cheamă autoritățile să se asigure că școlile cu predare în limbile minoritare rămân a fi instituții de învățământ atractive și de înaltă calitate, care oferă absolvenților pe viitor perspectiva unei cariere academice și profesionale de succes în Moldova.

Studierea limbii de stat

Situația curentă

88. Comitetul Consultativ constată cu regret că disponibilitatea și calitatea limitată a predării limbii de stat în școlile cu predare în limbă rusă rămâne una dintre principalele preocupări ale reprezentanților minorităților naționale. Contrar percepției comune predominante în rândul majorității populației precum că nivelul scăzut de cunoaștere a limbii de stat în rândul comunităților minorităților naționale se datorează lipsei de motivație, Comitetul Consultativ constată că aceștia depun eforturi semnificative pentru a frecventa cursuri particulare. Potrivit reprezentanților minorităților naționale, situația este deosebit de problematică în Găgăuzia și Bălți, unde elevii se află într-un mediu aproape în întregime de vorbitori de limbă rusă, prin urmare, școala având un rol important pentru ei în procesul de învățare a limbii de stat. Eforturile depuse pentru a promova cunoașterea limbii de stat în rândul profesorilor și populației adulte se bazează în mare parte pe sectorul neguvernamental, care pare a fi în contradicție cu angajamentul exprimat de Guvern de a promova limba de stat ca principal instrument de comunicare publică. Comitetul Consultativ salută, în acest context, funcționarea celor 35 de școli-pilot în limba rusă, în care, pe lângă studiarea limbii de stat, unele discipline, cum ar fi educația civică și geografia au fost predate în limba de stat, ca mediu de instruire. Potrivit relatărilor, experimentul s-a dovedit a fi un succes și salutat de către părinți și elevi deopotrivă, însă, rămâne a fi implementat și în alte școli. Comitetul Consultativ consideră că mai multe oportunități ar trebui puse la dispoziția persoanelor aparținând minorităților naționale privind învățarea limbilor minoritare, limbii de stat și altor limbi, precum și obținerea competențelor adecvate prin introducerea unor metodologii educaționale multilingve.

89. Comitetul Consultativ regretă faptul că studiarea limbii ruse în școlile cu predare în limba de stat, care, potrivit noului Cod al Educației este obligatorie în toate școlile până în 2018, a fost adaptată fără modificări adecvate aduse acestui curriculum. Începând cu anul 2014, limba rusă este disciplină obligatorie care se studiază în clasele V – IX-a, anterior fiind predată la nivelul clasei a 2-a. Potrivit interlocutorilor Comitetului Consultativ, școlile continuă să utilizeze manualele anterioare de limba rusă, fără a fi ajustate, prezentând dificultăți în procesul de

învățare. Mai mult decât atât, conform noului Cod al Educației este neclar care va fi statutul limbii ruse în sistemul de învățământ după 2018.⁸³ Este strict necesar de a consulta comunitățile relevante înainte de a fi introduse orice modificări care ar putea avea un impact semnificativ asupra abilităților lingvistice în societate și, prin urmare, asupra climatului în general al societății. Deși trebuie depuse eforturi continue și comprehensive pentru a ridica nivelul cunoașterii limbii de stat în rândul celor care aparțin minorităților naționale, inclusiv prin promovarea utilizării acesteia ca instrument comun de comunicare, diminuarea studierii limbii ruse de către populație nu pare a fi o măsură adecvată. De fapt, aceasta poate conduce mai degrabă la lipsa unui dialog și a unei înțelegeri între grupurile lingvistice, prin aceasta punând în pericol, eventual, înalta considerație pe care o au în prezent rușii și vorbitorii de limbă rusă în societatea moldovenească (vezi Articolul 6).

90. Comitetul Consultativ constată cu profundă îngrijorare obstacolele practice persistente și presiunile administrative cu care se confruntă elevii și profesorii în cele opt școli din Transnistria în care continuă să se predea limba de stat cu grafie latină.⁸⁴ Comitetul salută angajamentul autorităților de a rezolva situația prin dialog și de a promova dreptul la acces egal la educație a elevilor din aceste școli⁸⁵, și constată în mod special reluarea activității grupului de lucru privind educația în 2014.

Recomandări

91. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să elaboreze măsuri comprehensive și pe termen lung pentru a spori în mod substanțial disponibilitatea și calitatea predării limbii de stat în sistemul public de învățământ printr-o abordare echilibrată care să conțină măsuri paralele pentru a proteja și promova în mod adecvat limbile minorităților naționale, inclusiv prin introducerea metodologiei de predare multilingvă.

Articolul 15 al Convenției-cadru

Consultarea și participarea în procesele de luare a deciziilor

Situația curentă

⁸³ Articolul 9 alineatul (8), în combinație cu articolul 152 din Legea nr. 152 din 17 iulie 2014 indică faptul că, începând cu anul școlar 2018/2019, limba rusă poate avea același statut în sistemul de învățământ ca și limba engleză sau franceză. Vezi

http://www.erasmusplus.md/sites/default/files/field/artcile/file/education_code_en.pdf.

⁸⁴ Vezi, de asemenea, Declarația Uniunii Europene cu privire la situația școlilor care folosesc grafia latină din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, din 19 martie 2014

⁸⁵ Vezi, pentru mai multe detalii, Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 19 octombrie 2012, Cererile nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 din Catan și alții c. Moldovei și Rusiei, care a considerat că a existat o încălcare a articolului 2 din Protocolul 1 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în ceea ce privește Federația Rusă

92. Consiliul coordonator al organizațiilor etnoculturale de pe lângă Biroul Relații Interetnice, creat în calitate de mecanism principal pentru participarea persoanelor aparținând minorităților naționale în procesul de luare a deciziilor și conform articolului 25 din Legea cu privire la minoritățile naționale, activează în continuare în calitate de organ consultativ din cadrul căruia fac parte diverse organizații care reprezintă 30 de minorități naționale, precum și alte grupuri sociale.⁸⁶ Deși este salută existența unei platforme pentru schimbul de opinii între asociațiile minorităților naționale și altor grupuri ale societății civile cu reprezentanții guvernamentali, Comitetul Consultativ constată că majoritatea reprezentanților minorităților naționale consideră că, Consiliul Coordonator nu este un instrument important pentru a se asigura că punctele de vedere și preocupările acestora sunt luate efectiv în considerare de către autoritățile publice de diferite niveluri. Conform relatărilor, problemele abordate de aceștia în cadrul diverselor întruniri sunt puțin monitorizate și nu este clar în ce măsură preocupările lor sunt luate în considerare în procesele de luare a deciziilor ale diferitelor ministere de resort, inclusiv în ceea ce privește proiectele de acte legislative. În plus, Biroul Relații Interetnice, în calitate de organ guvernamental principal care are sarcina de a gestiona o gamă largă de aspecte ce țin de protecția minorităților naționale, pare să nu joace un rol semnificativ în cadrul guvernului. Acesta a trecut printr-o perioadă de modificări frecvente privind managementul și se află în continuare într-un spațiu necorespunzător, funcționând cu un buget limitat și 17 angajați. În pofida responsabilităților sale vaste, se consideră că Biroul se concentrează în principal pe problemele de păstrare a culturii, nevând un buget adecvat chiar și pentru această sarcină (vezi articolul 5) și, conform opiniei reprezentanților minorităților naționale, acesta și-a pierdut influența politică, în special în ultimii ani.

93. Există și alte platforme naționale, cum ar fi Consiliul Național pentru Participare, având drept scop promovarea consultării cu societatea civilă și participarea la procesele de luare a deciziilor la nivel central. Cu toate acestea, persoanele aparținând minorităților naționale au fost doar rareori în măsură să utilizeze aceste platforme, deoarece adesea nu au informațiile relevante, resursele și capacitatea de a face acest lucru. La nivel local, în cazul în care minoritățile naționale constituie o parte semnificativă a populației, cum ar fi în Bălți, au fost create mecanisme de consultare cu funcție consultativă. Deși au fost raportate unele deficiențe în ceea ce privește competențele neclare și lipsa de monitorizare a discuțiilor purtate în aceste organe consultative locale, Comitetul Consultativ constată că, nu pare să existe un sistem pentru a se asigura că problemele de interes local sunt înregistrate și luate în considerare cu regularitate de către Consiliul coordonator și Biroul Relații Interetnice sau alte organe guvernamentale la nivel central (vezi, de asemenea, mai jos).

⁸⁶ 93 organizații continuă să fie reprezentate în cadrul Consiliului. A se vedea lista organizațiilor disponibile pe site-ul Biroului Relații Interetnice la <http://www.bri.gov.md/index.php?pag=sec&id=56&l=ro>

Recomandări

94. Comitetul Consultativ reiterează apelul adresat autorităților de a se asigura că se dialoghează eficient cu reprezentanții minorităților naționale la nivel central și local cu privire la toate aspectele care îi privesc, nu doar cele legate de cultură, și că opiniile lor sunt luate în serios în considerare în timpul proceselor de luare a deciziilor relevante. Competențele și resursele disponibile la Biroul Relații Interetnice, ca organ principal responsabil pentru soluționarea problemelor ce țin de protecția minorităților naționale trebuie să fie consolidate, inclusiv prin măsuri de consolidare a capacităților relevante, care ar trebui, de asemenea, puse la dispoziția Consiliului Coordonator.

Reprezentarea în organele alese și în administrația publică

Situația curentă

95. Minoritățile naționale continuă să fie reprezentate în organele alese, în special, la nivel local. Faptul că articolul 8 din Legea privind partidele politice din 2007 previne în mod efectiv înregistrarea partidelor politice la nivel regional limitează posibilitățile lor de a-și reprezenta interesele specifice regionale și minoritare la nivel central, astfel că puține partide politice principale implicate în politici la nivel central ajung la comunitățile naționale minoritare și interesele specifice ale acestora.⁸⁷ În timp ce contactele personale cu factorii de decizie din partidele principale, cum ar fi membrii parlamentului, pot fi folosite pentru abordarea problemelor ulterioare specifice de interes, eficacitatea acestor căi este compromisă de instabilitatea politică. Comitetul Consultativ consideră că reprezentarea la nivel național rămâne o preocupare deosebită în ciuda progreselor modeste în domeniul descentralizării, dat fiind faptul că multe dintre deciziile care afectează reprezentanții minorităților naționale din regiuni continuă să fie luate în capitală, cu o consultare și coordonare limitată cu regiunile.⁸⁸ O reformă a administrației publice, de exemplu, pare să fi fost discutată la nivel central în detaliu fără a solicita informații de la administrațiile locale, fapt ce pare a nu fi în conformitate cu articolul 19 din Legea privind minoritățile naționale.⁸⁹ Acest lucru a provocat neliniște, în special, în raionul Taraclia, în cazul în care

⁸⁷ Articolul 8 din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice prevede că, pentru a fi înregistrat, un partid politic trebuie să prezinte o listă cu cel puțin 4 000 de membri, care ar trebui să locuiască în cel puțin jumătate din unitățile administrative, cu nu mai puțin de peste 120 de membri din fiecare unitate.

⁸⁸ În 2012, Parlamentul a adoptat Strategia Națională de Descentralizare, documentul principal de politică în domeniul administrației publice locale, cu scopul de a transfera competențe și resurse financiare din partea autorităților centrale la cele locale. Cu toate acestea, au fost înregistrate progrese limitate privind în punerea în aplicare a acestuia.

⁸⁹ Articolul 9 din Legea nr. 382-XV din Republica Moldova cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor (iulie 2001) prevede: „Statul garantează că modificarea organizării administrativ-teritoriale a Republica Moldova nu va urmări modificarea componenței etnice și demografice a teritoriilor. La efectuarea unor astfel de modificări, se va ține seama de opinia publică locală, inclusiv opinia persoanelor care aparțin minorităților naționale”.

minoritatea bulgară constituie 65% din populație. Există temerea că o posibilă fuziune cu raionul Cahul într-un raion mai mare ar putea avea drept rezultat o pierdere a procesului decizional în cadrul autorităților publice pentru minoritatea bulgară, precum și o reducere a serviciilor publice accesibile. Consiliul local a depus o cerere pentru înființarea raionului Taraclia ca „raion național- cultural” care a fost respinsă printr-o hotărâre de guvern în februarie 2016.⁹⁰ Comitetul Consultativ consideră că consultările strânse și un dialog eficient sunt indispensabile pentru a asigura implicarea reprezentanților minorităților naționale la nivel local în procesele politice mai largi, inclusiv în discuțiile cu privire la modul de a satisface legitim preocuparea privind eficiența administrației publice, fără a reduce exercitarea efectivă a drepturilor minorităților.

96. Comitetul Consultativ constată în continuare că Adunarea Populară a Găgăuziei nu este reprezentată în Parlamentul Republicii Moldova de nici un membru ales, fapt ce continuă să inhibe o coordonare strânsă a legislațiilor centrale și regionale.⁹¹ Se pare că noțiunea de autonomie și ceea ce poate atrage aceasta după sine într-o promovare participării efective a persoanelor aparținând minorităților naționale rămâne neclară pentru mulți dintre cei implicați, fapt ce a condus la așteptări denaturate și, uneori, dezacord și tensiune între autoritățile centrale și locale. Există probleme nesoluționate cum ar fi, în ceea ce privește competențele legislative ale Adunării Populare. Un exemplu din domeniul educației este cazul în care nu este clar dacă Găgăuzia are competența de a adopta propriul Cod al Educației.⁹² În acest context, este binevenit că un Grup de lucru parlamentar constituit din 5 reprezentanți ai Adunării Populare a Găgăuziei și 5 deputați din Parlamentul Republicii Moldova a fost înființat la sfârșitul anului 2015 ca un mecanism permanent, care are sprijin internațional. Prima reuniune a Grupului de lucru a avut loc în februarie 2016, având drept scop stabilirea competențelor respective și promovarea unei funcționări mai eficiente a structurilor din autonomie în conformitate cu cadrul legislativ.

97. Nivelul de reprezentare a minorităților naționale în administrația publică continuă să fie scăzut, în special, la nivel central, în cazul în care instituțiile publice, conform relatărilor, devin mono-etnice. Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare faptul că inadvertențele care durează în sistemul de învățământ în ceea ce privește

⁹⁰ Comitetul Consultativ a fost, de asemenea, informat cu privire la un proiect de "Lege cu privire la statutul etnocultural al raionului Taraclia", elaborat de un grup de lucru parlamentar, în cursul anului 2015, dar care nu a fost aprobat în urma unor consultări interministeriale

⁹¹ Guvernatorul (Bașkanul) Găgăuziei este, în mod automat, de asemenea, membru a Guvernului Republicii Moldova

⁹² La 28 aprilie 2016, „Codul Educației al Găgăuziei” a fost adoptată de către Adunarea Populară. Acesta nu a fost încă semnat de către bașcan și, prin urmare, nu este încă în vigoare. În timp ce este specificat în Legea din 1994 privind statutul special al Găgăuziei, că educația este unul dintre domeniile în care Adunarea Populară poate trece legile locale, Codul Educației al Republicii Moldova din 2014, în conformitate cu articolul 1, "stabilește temeiul juridic pentru relațiile legate de planificarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului educațional în Republica Moldova".

calitatea predării limbii de stat (vezi articolul 14) a rezultat într-o situație în care persoanele aparținând minorităților naționale nu sunt în măsură să facă față cerințelor lingvistice atunci când sunt testați pentru a fi recrutați în serviciul public. Totodată, nu există o prevedere pentru a permite solicitanților care posedă alte limbi și competențe, cum ar fi, aplicarea conform unor standarde diferite de evaluare a testelor, și nici sistemul de recrutare nu dispune de instrumente pentru a spori reprezentarea minorităților naționale și promova multilingvismul în serviciul public (vezi, de asemenea, articolul 10).

Recomandări

98. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să se asigure că opiniile și preocupările persoanelor aparținând minorităților naționale sunt luate sistematic în considerare în toate procesele de luare a deciziilor relevante pentru ei, care ar putea avea un impact asupra exercitării drepturilor minorităților la nivel central și local. Orice măsură în direcția reformării sistemului administrației publice, în special, trebuie abordată în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale la nivel local, pentru a se asigura că exercitarea efectivă a drepturilor minorităților, cum ar fi cele ale bulgarilor din raionul Taraclia, nu este afectată în mod negativ.

99. Comitetul cheamă autoritățile să ia măsuri legislative și politice necesare în vederea creșterii reprezentării minorităților naționale în organele alese și administrația publică la toate nivelurile, inclusiv în contextul măsurilor mai largi de descentralizare.

100. Comitetul Consultativ recomandă autorităților să stimuleze raza de acțiune a partidelor politice spre comunitățile naționale minoritare și preocupările lor la nivel local și să își intensifice eforturile în direcția promovării unui dialog constructiv și instituționalizat atât cu autoritățile locale, cât și cu autoritățile găgăuze, în scopul de a se asigura că preocupările și interesele lor specifice sunt luate în mod corespunzător în considerare în toate procesele de luare a deciziilor.

Participarea efectivă la viața socio-economică

Situația curentă

101. În timp ce rata oficială a șomajului rămâne a fi sub 5%, estimările cifrelor ascunse sunt mult mai mari, în special în ceea ce privește tineretul și populația din raioane. Astfel, dezvoltarea regională rămâne o problemă majoră de care ar trebui să fie preocupat Guvernul. Lipsa de oportunități economice afectează toate comunitățile și a contribuit la emigrarea semnificativă în ultimii ani,⁹³ astfel, situația din regiunile

⁹³ Potrivit rezultatelor preliminare ale recensământului din anul 2014, publicat în decembrie 2014, 330 000 de cetățeni moldoveni locuiau în străinătate de o perioadă mai lungă, în mai 2014.

rurale și de frontieră unde minoritățile naționale domiciliază într-un număr substanțial fiind deosebit de critică. În acest context, sunt binevenite etapele parcurse pentru dezvoltarea socio-economică a Găgăuziei. Urmare amendamentelor la Legea privind finanțarea publică locală din 2014, autoritățile găgăuze păstrează toate impozitele pe venit și sunt autorizate să coordoneze direct cu donatorii internaționali, astfel, având speranțe mari pentru unele investiții economice în unitatea teritorială. Alte raioane depind în continuare de alocațiile din bugetul de stat, de exemplu, or. Bălți, fapt ce este privit în mod critic de către unele autorități locale.

102. Comitetul Consultativ constată, potrivit relatărilor, că accesul la serviciile publice este din ce în ce mai problematic din motivul necunoașterii limbii de stat. Persoanele aparținând minorităților naționale comunică că întâmpină dificultăți, de exemplu, atunci când încearcă să susțină examenul de obținere a permisului de conducere care se desfășoară doar în limba de stat, sau atunci când apelează la servicii de sănătate. În timp ce există cazuri de discriminare intenționată a persoanelor pentru că vorbesc fie limba de stat sau rusă (vezi articolul 4), există și cazuri în care serviciile publice nu pot fi efectiv furnizate cetățenilor din cauza barierelor lingvistice.⁹⁴ Comitetul Consultativ consideră esențial ca oportunitățile adecvate pentru dezvoltarea profesională și a carierei, inclusiv formarea profesională, să fie disponibile și în limbile minoritare, în scopul promovării accesului la servicii în limbile minoritare (vezi, de asemenea, articolul 10), precum și prevenirii emigrării.

103. Romii întâmpină în continuare obstacole mari la găsirea unui loc de muncă (vezi, de asemenea, articolul 4), precum și experimentează discriminarea privind accesul la bunuri și servicii.⁹⁵ Statisticile colectate în 2011 arată o diferență semnificativă între ratele de ocupare a populației de etnie romă și non-romi.⁹⁶ Organizațiile societății civile estimează, totuși, că rata șomajului ascuns în rândul romilor este mult mai mare decât cifra publicată, dat fiind faptul că, foarte puțini romi sunt înregistrați oficial la Agențiile de Ocupare a Forței de Muncă.⁹⁷ Acest lucru limitează oportunitățile de formare profesională și vocațională și împiedică accesul deplin la asigurarea sănătății. Comitetul Consultativ regretă în continuare faptul că, măsurile semnificative prevăzute în Planul de acțiuni pentru susținerea romilor 2011-2015 nu au fost puse în aplicare. Unul dintre domeniile sale prioritare, de exemplu, a fost recrutarea, până la sfârșitul anului 2015, a 48 de mediatori comunitari romi pentru a facilita accesul la servicii în comunitățile de romi.⁹⁸ În timp ce 25 de

⁹⁴ Comitetul Consultativ a primit raport cu privire la cazul înaintat Consiliului pentru Egalitate în care, efectiv, nu s-a putut depune o plângere la poliția din raionul Taraclia, deoarece nu a putut fi găsit nici un oficial vorbitor de limbă de stat. Potrivit reprezentanților societății civile, nu există nici o unitate în care personalul medical de nivel mediu să fie instruit în limba rusă, rezultând într-un deficit de personal în spitale din regiunile în care limba rusă este vorbită de majoritatea populației.

⁹⁵ Vezi, de asemenea, decizia Consiliului Egalității din 13 februarie 2015, cu privire la cazul 190/2014.

⁹⁶ Vezi "Romii în Republica Moldova" (op. Cit. Nota de subsol 74), p. 45.

⁹⁷ Vezi, de asemenea, Raportul de stat, la pag. 30.

⁹⁸ Vezi Raportul de stat, pp. 26 și urm.

mediatori au fost recrutați până la sfârșitul anului 2014 de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, o modificare a cadrului legislativ prevede ca serviciile lor, începând cu anul 2015, să nu mai fie coordonate și plătite la nivel central, ci de către unitățile administrației publice locale. Din cauza ezitării multor primari de-a aloca salarii pentru serviciile respective din bugetele locale, numărul mediatorilor a scăzut, în 2015 fiind 14, iar la începutul anului 2016 - 9.

104. În plus, nu s-a întreprins nici un efort pentru a aborda preocupările romilor cu privire la locuințe, lăsând o mare parte a populației care locuiește în condiții sub-standard, cu acces limitat la apă potabilă, canalizare și o sursă de alimentare regulată, afectând astfel în special copiii.⁹⁹ Deși Comitetul Consultativ salută adoptarea Legii privind locuințele în aprilie 2015, care stabilește criteriile pentru alocarea de locuințe sociale în funcție de nevoi, se constată cu îngrijorare că la solicitările repetate ale reprezentanților societății civile pentru o reacție adecvată la situația critică a romilor privind locuințele, s-a răspuns evaziv, făcându-se referire la locuințele sociale și restricții bugetare mai degrabă decât acțiuni concrete.

Recomandări

105. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să acorde prioritate ameliorării economice a zonelor în care au reședința persoanele aparținând minorităților naționale, în special oportunităților adecvate de ocupare a forței de muncă și infrastructurii, și să se asigure că informațiile privind serviciile publice relevante sunt ușor accesibile comunităților, inclusiv în limbile minorităților.

106. Comitetul îndeamnă în continuare autoritățile să acorde prioritate angajării mediatorilor romi, asigurându-i cu încăperi adecvate pentru a promova în mod eficient accesul la educație, sănătate și servicii sociale. Condițiile de locuit precare a multor romi trebuie să fie abordate, în mod special, fără întârziere, pentru a depăși modelele existente de marginalizare și sărăcie extremă.

Articolele 17 și 18 ale Convenției-cadru

Cooperarea bilaterală

Situația curentă

107. Comitetul Consultativ constată cu satisfacție inițierea acordurilor de cooperare bilaterală cu un număr de țări cum ar fi Bulgaria și România, precum și la nivel inter-regional privind o varietate de probleme și într-un spirit de relații de bună vecinătate.

⁹⁹ În 2007, s-a raportat că această situație există în peste 80% din gospodării. A se vedea <http://www.undp.md/publications/roma%20report/Roma%20in%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf>, p. 14. Reprezentanții minorităților consideră că situația sa îmbunătățit nesemnificativ de atunci.

S-a dezvoltat o cooperare substanțială, în special, în domeniul educațional care prevede schimbul de cadre didactice și a experienței privind posibilitățile de obținere a burselor (vezi articolul 14). Cu toate acestea, Comitetul Consultativ reamintește autorităților că responsabilitatea de a proteja drepturile minorităților naționale, ca parte a drepturilor omului în general, revine în primul rând statului în care se află minoritatea. Accesibilitatea opțiunilor viabile privind învățământul terțiar pentru persoanele aparținând minorităților naționale, de exemplu, ar putea să nu depindă de relațiile diplomatice cu țările vecine, ci ar trebui să fie abordată pe plan intern. În plus, Comitetul Consultativ consideră că trebuie să se dialogheze direct cu reprezentanții minorităților naționale privind aspectele care-i vizează în cadrul activităților de cooperare, în efortul de a identifica soluții practice pentru unele provocări rămase, prin dezvoltarea sporită a contactelor interpersonale de peste hotare și facilitarea activă a legăturilor dintre societățile învecinate.

Recomandări

108. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să-și continue eforturile de a promova bunele relații cu țările vecine pentru a spori, în special, participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale în elaborarea și punerea în aplicare a acordurilor de cooperare relevante.

III. CONCLUZII

109. Comitetul Consultativ consideră că aceste concluzii și recomandări ar putea servi drept bază pentru rezoluția care urmează a fi adoptată de Comitetul de Miniștri în ceea ce privește punerea în aplicare a Convenției-cadru de către Republica Moldova.

110. Autoritățile Moldovenești sunt chemate să ia în considerare observațiile și recomandările detaliate din compartimentele I și II ale Opiniei a IV-a a Comitetului Consultativ.¹⁰⁰ În special, autoritățile trebuie să înteprindă următoarele măsuri în vederea îmbunătățirii în continuare a procesului de implementare a Convenției-cadru:

Recomandări pentru acțiune imediată¹⁰¹

- **A întreprinde toate măsurile necesare, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, pentru adoptarea și punerea în aplicare a Strategiei pe termen lung privind formarea unei identități civice care să fie favorabilă incluziunii și ferm bazată pe respectul pentru diversitatea etnică și lingvistică, ca parte integrantă a societății moldovenești;**
- **A respecta în mod proactiv diversitatea lingvistică a Moldovei prin promovarea utilizării limbilor minoritare în comunicările oficiale și în topografie, în special a celor vorbite de grupurile puțin numeroase;**
- **A se asigura, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, că sistemul de învățământ oferă persoanelor aparținând minorităților naționale oportunități eficiente pentru studierea limbii de stat, consolidând în același timp accesul la predarea și învățarea de calitate în toate limbile minoritare prin punerea în aplicare a modelelor de educație bilingvă și trilingvă, fapt ce permite accesul la limbile utilizate în Republica Moldova și facilitarea dialogului interetnic în societate;**
- **A se asigura în mod sistematic că persoanele aparținând minorităților naționale participă la toate procesele de luare a deciziilor ce țin de domeniile relevante ale acestora, în special, dar nu exclusiv, și a se lua în considerare eficient opiniile și preocupările acestora cu privire la reforma administrației publice, pentru a se asigura că posibilitatea exercitării efective a drepturilor**

¹⁰⁰ Un link către aviz este de a se introduce în proiectul de rezoluție înainte de a fi prezentat GR-H.

¹⁰¹ Recomandările sunt expuse în conformitate cu ordinea articolelor Convenției-cadru.

lor, cum ar fi cele ale bulgarilor din raionul Taraclia, nu este afectată în mod negativ.

Recomandări ulterioare¹⁰²

- A publica rezultatele complete ale recensământului din anul 2014 și a comunica deschis cu societatea civilă și reprezentanții minorităților naționale în ceea ce privește analiza datelor, în special în cazul în care acestea sunt utilizate ca bază în exercitarea drepturilor minorităților; a completa datele statistice cu cercetare calitativă și cantitativă independentă și a se asigura că dreptul la auto-identificarea liberă este asigurată în mod eficient în toate exercițiile de colectare a datelor;
- A facilita în mod activ funcționarea eficientă și pe deplin independentă a Consiliului pentru egalitate și a Biroului ombudsmanului prin asigurarea că resursele adecvate sunt furnizate fără întârziere și prin luarea tuturor măsurilor necesare la nivel legislativ, întru sporirea competențelor acestora; a spori gradul de conștientizare în rândul publicului și funcționarilor relevanți privind cadrul legislativ în domeniul combaterii discriminării;
- A adopta o abordare strategică comprehensivă în elaborarea și adoptarea atât a Planului de acțiuni pentru susținerea romilor 2016-2020 bazat pe evaluarea măsurilor întreprinse până în prezent, cât și a Planului Național de Acțiuni pentru Drepturile Omului, ca parte integrantă a ceea ce ar trebui să includă protecția drepturilor minorităților naționale;
- A spori sprijinul acordat pentru activitățile organizate la nivel central și local în scopul păstrării și promovării tuturor culturilor și identităților minorităților naționale ca parte integrantă a diversității Moldovei, și a asigura accesul egal la resurse; a implica direct reprezentanții minorităților naționale în procedurile relevante de alocare;
- A se asigura că, căile de atac disponibile împotriva infracțiunilor motivate de ură și violență rasială sunt pe larg cunoscute în rândul publicului, în special în rândul grupurilor care sunt cel mai des expuse la un astfel de comportament; a instrui adecvat funcționarii publici relevanți implicați în aplicarea legii pentru a putea investiga, sancționa și monitoriza toate reclamațiile în mod eficient; a investiga și sancționa în mod independent cazurile de abatere de către poliție;
- A spori semnificativ accesul la emisie și presa scrisă în limbile minoritare de înaltă calitate; a întreprinde toate măsurile necesare, inclusiv în procesul de digitalizare, în vederea promovării unui mediu pluralist în mass-media unde diversitatea este prezentată ca parte integrantă și de valoare a societății, inclusiv prin

¹⁰² Recomandările sunt expuse în conformitate cu ordinea articolelor Convenției-cadru.

formarea și recrutarea persoanelor aparținând minorităților naționale în serviciile publice de radio și de televiziune;

➤ A acorda prioritate recrutării funcționarilor publici care cunosc limbile minoritare la nivel local; a se asigura că numele persoanelor aparținând minorităților naționale în limbile minoritare sunt recunoscute oficial, conform standardelor internaționale de transliterare și transcriere;

➤ A se asigura că programele și materialele educaționale reflectă în mod adecvat diversitatea societății moldovenești și susținerea obiectivului de a crea o identitate civică incluzivă care se bazează pe respectarea diversității; a se asigura că profesorii de la toate școlile sunt instruiți în mod corespunzător pentru a se adapta diversității în clasă;

➤ A coordona eficient cu reprezentanții persoanelor de etnie romă toate măsurile întreprinse pentru a spori accesul romilor la drepturi și serviciile publice și a angaja în continuare mediatorii comunitari pentru a promova în mod proactiv accesul egal la educație al copiilor romi, în special;

➤ A adopta măsuri legislative și politice necesare pentru a crește reprezentarea minorităților naționale în organele alese și administrația publică la toate nivelurile, inclusiv prin stimularea razei de acțiune a partidelor politice către comunitățile minorităților naționale și preocupările lor din teritoriu, precum și prin intensificarea eforturilor în vederea promovării unui dialog constructiv și instituționalizat cu autoritățile locale și din cele din regiune;

➤ A acorda prioritate ameliorării economice a zonelor în care persoanele aparținând minorităților naționale au reședința, inclusiv în ceea ce privește oportunitățile adecvate de infrastructură și de muncă.